

52
К71

ЮРІЙ КОСАЧ

Вибране

ЮРІЙ КОСАЧ

ВИБРАНЕ

ПОЕЗІЯ
ПУБЛІЦИСТИКА

Видавництво художньої літератури
«Дніпро»
Київ — 1975

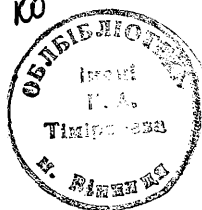
~~И(Амер) +8~~
K71

ШЕКОШАЛ С

ВСТУПНА СТАТТЯ ЮРІЯ СМОЛИЧА

839168

КО

К 70404—076
М205(04)—75 ВЗ—41—14—74

СЛОВО ПРО ЮРІЯ КОСАЧА

Видавництво пропонує читачеві збірку поезій та статей заокеанського українського письменника Юрія Косача.

Такий принцип укладання збірки — з двох жанрів — підказало бажання представити автора в широкому діапазоні його творчості, показати бодай частково його творчу багатогранність.

Радянський читач, який стежить за літературним процесом, не може не знати Юрія Косача: вже не один рік виступає він у нашій періодиці — журналах «Вітчизна», «Всесвіт», «Дніпро», «Прапор», «Жовтень». Його поетичні добірки, есе на літературні теми та гострі політичні памфлети не раз друкувалися й в газеті «Літературна Україна». А виступи перед громадськістю під час відвідин Радянського Союзу широко висвітлювалися республіканською та місцевою пресою і в радіопередачах.

Проте широкому колу читачів на Радянській Україні Юрій Косач відомий лише по одній поетичній збірці «Мангáттанські ночі», виданій видавництвом «Радянський письменник» у 1966 році.

Ця невеличка обсягом, але поетично примітна збірка — дрібна рисочка в творчому портреті, та й в усій літературній біографії Косача, автора більше як трьох десятків книг: цикли поезій, збірники новел, політичні брошури, драматичні твори та кілька повістей і романів. Всі ці видання-публікації не зібрані до купи, а розсіяні по різних країнах світу — скрізь, де тільки Косачеві привелося побувати.

Юрій Миколайович Косач народився 5 грудня 1909 року в Києві, дитинство провів у селі Колодяжному на Волині. Вивезений ще в дитячі роки за межі рідної землі, юний Косач пройшов складний життєвий шлях у капіталістичних країнах — це була пора суворої блокади Країни Рад імперіалістичними державами та підготовки ними «хрестових», антикомуністичних походів. Виховувався Юрій в середовищі різних соціальних шарів та прошарків, і, зокрема, в колах української еміграції — теж різного соціального походження, різної причинності, що повела їх світ за очі, різного суспільно-політичного спрямування. Була еміграція трудова — з людей, що виїхали за кордон з колишньої Австро-Угорської чи Російської імперій в пошуках роботи й окрайця хліба; та поруч утворювалася й гуртувалася і еміграція зовсім іншого походження й спрямування: еміграція політична. Вона складалася з ворожих нам антирадянських елементів — контрреволюційних утікачів від народного гніву, зрадників та запроданців, речників антинародних концепцій буржуазного націоналізму, противників будь-яких соціалістичних та демократичних перетворень, прибічників реставрації капіталізму в нашій країні, служок та попіхачів націоналістичних заводіїв.

З юнацької пори опинився Юрій Косач у цьому суспільному різнобарв'ї і в такому суперечливому оточенні не тільки пройшов пору свого змужніння, а, власне, проходить і нині свій життєвий шлях — увесь час у шуканні свого оточення чи краще сказати — в «шуканні себе самого» в тому оточенні. Мова не лише про творче становлення поета, а й про його шукання свого місця в суспільстві. Зрозуміло, що отаким вічним пошуком позначилася й вся літературна творчість поета, особливо ранньої юнацької пори. Позначена таким пошуком і діяльність Косача-публіциста та актив-

ного громадського діяча. Шлях йому стелився вгору — до виразного, ідеологічно чіткого матеріалістичного світогляду, та, бувало,— і сам Косач цього не таїть — на отих «розпутьях велелюдних» він інколи спотикався і в виразі своєї поетики, і в самому світобаченні. Він завжди — і в творчому, і в громадському — щирий, відвертий і самокритичний.

Через такі складні пізнавально-перетворювальні процеси — і в творчому, і в суспільному бутті — проходять різні верстви емігрантів-українців або їх нащадків у другому й третьому поколінні в капіталістичних країнах Європи чи за океаном,— проходять за умов гострих класових протиривень, однаково характерних і для корінного населення країни їх проживання, і для різномасової і соціально, і політично еміграції.

Значну, більшу частину свого життя (понад сорок років) Юрій Косач змушений жити важким хлібом. Траплялося йому бути і вантажником, і чистієм вікон на висотних будинках, і звичайним лісорубом, і робітником на суднобудівних верф'ях, і маляром, і друкарем-складальником, і конторським клерком. І ще в доброму десятку професій скуштував він гіркого хліба.

І писав.

Дар бачення і потяг до пізнання, життєлюбство й зірке око, емоційна піднесеність вдачі і вроджена вдумливість, а в результаті постійна зацікавленість людськими долями,— все це вимагало запам'ятовувати, ще краще — не покладаючись на силу вражень та власну пам'ять — занотувувати, щоб потім, на довілля, осмислити побачене, «опочуттєвити» його, ну й — само собою — відтворити на папері, попервах бодай для себе самого. Одне слово — писати...

Сотні заміток, статей, фейлетонів та розвідок на різні прояви суспільного життя й мистецької творчості вийшли з-під пера Юрія Косача: література, маляр-

ство, історія, соціологія, політика — «темарій» Косача-журналіста обширий і різноманітний.

Адже в своїх мандрах — не лише «географічних», а й, скажімо, суспільних — Косач став знавцем у багатьох галузях. За плечима, правда, була і гімназія у Львові, і університет у Варшаві, та хіба можна ці гімназії та університети порівняти з університетами життєвими? Ні, в життєвих мандрах вони відігравали роль лише ліквідатора неписьменності (правда — на шести мовах), інколи порадника чи, точніше, довідника для осягнення незрозумілої термінології, ще рідше — дороговказу на перехрестях магістральних шляхів із під'їзними путівцями. А справжнім ерудитом — справді знавцем у багатьох мистецтвах і науках — допомогли Косачеві стати постійне навчання у вирі життя, серед людей різних шарів, осмислення бурхливого плину подій, невтомна праця і вічне прагнення до освіти. Так само відбувалося і становлення світогляду: з праці, з взаємин з людьми, з осмислення побаченого й сприйнятого в процесі праці й взаємин.

Юрій Косач — поет.

Та коли говорити й про прозову магістраль у його творчості, то і в романістиці історичної тематики, і в творах на ближчі до сучасності теми автор, власне, розкриває насамперед психологічну катастрофу, а з нею й саму фальш концепцій українського буржуазного націоналізму. Облудні концепції, котрі прищеплювали — зокрема і особливо — поколінню, до котрого належав і Косач: суб'єктивістське світобачення, а в практичній реалізації, в чинності — особисту активність задля реалізації... фантома цих концепцій, фактично і дійово спрямованих супроти будь-яких загальнонародних, і демократичних, і прогресивних устремлінь.

Свою творчістю, а надто прямими публіцистичними виступами Косач не тільки поривав із націоналістич-

ними колами, серед яких виховувався і лідери яких мали замір претендувати на його мистецький талант у своїх антинародних, антирадянських цілях, але й виступав проти них недвозначно й рішуче та голосно заявив про інакшу путь для себе — тільки до співактивності, до співпраці з трудовими масами свого народу і взагалі з трудящими верствами суспільства будь-якої держави.

Так Юрій Миколайович започаткував свій шлях у прогресивну літературу. А оскільки на своїх світоглядних позиціях Косач з року в рік, від твору до твору ідейно збагачувався, міцнішав, то вагомішим ставав і його вплив на українців за кордоном, емігрантів та їх нащадків. Це викликало вибух ненависті націоналістичних заводіїв,— провокації, наклепи, погрози і, повна річ, чинення перешкод для публікації його творів.

Отак склалося не просте і не легке життя письменника Юрія Миколайовича Косача.

Живе він зараз у тіснині вулиць та вуличок центрального району велетенського Нью-Йорка — Манхеттені, змальованому поетом у добірці «Мангáттанські ночі».

Період проживання письменника в Сполучених Штатах Америки позначився виразною громадянською активізацією: це виявилось в усьому його творчому доробку, твореному у короткі години після виснажливої праці для заробітку, і рівночасно в його громадській діяльності — у видавничих заходах, у виступах і статтях, що й накликає на нього особливе гоніння націоналістичних «проводирів».

Нелегко відбиватися Косачеві від лютих нападів націоналістів, і особливо важко було молодому письменникові на початку літературної діяльності, коли його світоглядні позиції не були ще такі чіткі й міцні.

Та ніхто, мабуть, не скаже так виразно про свої

омилення чи забіги на манівці, як сам мандрівник по тих путівцях, якщо в чесності своїй спромагається на поцінування — нехай з гіркотою та болем — перейде-ного життєвого шляху. Тому й дозволю собі надати слово самому Косачеві — послатися на його власну мову.

Ось уривок з промови Юрія Миколайовича на одній з численних зустрічей з радянськими людьми під час перебування в Радянському Союзі з нагоди урочистого святкування сторіччя від дня народження Лесі Українки, на яке він спеціально прибув з-за кордону.

«Не помилюсь, мабуть, коли скажу, що моє життя могло б і може стати сюжетом для роману, бо я в своєму житті і в своїй формації як громадянин, як письменник відбив помилки і заблуди, знайдення правильного шляху після довгої мандрівки по манівцях, як багато моїх ровесників і сучасників покоління тридцятих років на Західній Україні.

Ми не мали щастя жити на Радянській Україні і брати участь у будівництві її нового життя. Ми жили в умовах окупації, поневолення й справжнього колоніального гніту, який нічим не різнився від практики колоніалізму в колись поневоленій Індії або Єгипті. Це правда, що націоналізм видався багатом на Західній Україні в ті глухі часи відповіддю на гострі проблеми визволення. Не минуло це й мене. Не належачи до будь-яких націоналістичних організацій, я був близький до націоналізму, подекуди навіть виразником мислення і дій тодішньої західноукраїнської молоді, яка, ізольована від Радянської України, борсалась на манівцях, шукаючи виходу із сліпого й ганебного закутка, в якому була Західна Україна. Зустріч із життям і участь у боротьбі приводила мене у шляхетські польські каземати, в каменоломні німецьких концтаборів, а перед тим на добровільне вигнання на чужину з Західної України.

Однак уже тоді я опинився в гострому конфлікті з націоналізмом і врешті, як «один у полі воїн»,— станув самотньо на пустелях чужини, поставивши своєю метою боротьбу не на життя, а на смерть з так званою доктриною і людьми націоналізму, усвідомивши собі величезну шкоду, яку вони приносять українському народові...»

Характерно і вельми цінно, що і в поетичному перетворенні, і в публіцистичному осмисленні Юрій Косач розкриває перед читачем і світоглядні позиції різних соціально антагоністичних між собою шарів, змальовує і самі людські образи, котрі формуються і, силою соціальних чинників, починають усвідомлювати віяння демократії та прогресу, і людські образи, що залишаються по той бік класових барикад— прихованими або й відвертими ворогами радянського укладу та соціалістичного способу життя й комуністичного будівництва.

І тим відрадніше констатувати, що Юрій Косач приходить і сьогодні до нас на позиціях активного поборника гуманізму— ворогом ворогів соціалістичного укладу, на твердій основі якого його рідний український народ у незламній дружбі з усіма радянськими народами далі успішно будує своє життя на полі економіки, господарства, науки і культури.

Земле моя сонцелита,
Скеле Вітчизно тверда,
В надрах, у глибах, у битвах
Серця твій мірний удар.
Владар на твердях і водах
Дужий, мов моря прибій,
Зодчих і вольних народе,
В мужній рости боротьбі,—

з теплою звертається поет до Радянської України в «Пісні про Вітчизну».

Деякі публіцистичні виступи Юрія Косача — власне, зовсім недавні за часом, із загалом багатющої його публіцистики, — уміщено до цієї збірки. Вони сильні не лише мистецтвом володіння пером публіциста, але й самою ідеологічною виразністю ударів по реакційних колах, зокрема по націоналістичних концепціях та по людях, що ходять в ідеологах та лідерах українського контрреволюційного націоналізму.

І любов його до рідної землі, до Радянської України, до рідного Києва, де народився, до Львова, де вчився, чи Волині, де виростав, міцнішає і набирає конкретного, виразного поетичного виразу: велич відродженого після воєнної руйни Києва його вражає з першого ж погляду, при першому ж по півсвітліній відсутності приїзді.

У дні святкування на Україні стоп'ятдесятиріччя від дня народження Тараса Шевченка Юрій Миколайович прибув на Україну. Саме тоді він загостював у Києві, побував у Львові, відвідав усі пам'ятні шевченківські місця, радо мандрував і по Волині, з якою пов'язане все життя родини Косачів і яка відіграла чималу роль у формуванні естетичних смаків, світогляду та й взагалі в цілому житті й в усій творчості Лариси Петрівни Косач — великої Українки Лесі.

Мені трапилося тоді зустрічати Юрія Миколайовича на київському аеродромі в Борисполі. Я пізнав постать Косача, тільки з'явився він із дверей літака на приступці. Високий, худючий, більше ніж скромно зодягнутий, він вийшов і спинився, якимось розгублено й певно озираючись.

«А де ж Київ? — здавалося, запитував його погляд. Звідки тут степ, а де ж ліси і гори, і де реве Ревучий?.. Ах, так, це ж тільки бетонований простір аеродрому...»

Потім ми сіли в машину й поїхали від аеропорту Бориспіль до міста. Як відомо кожному, хто прилітав

до Києва, обабіч автостради майже безперервно широкими смугами на сотні метрів завширшки залягають колгоспні й радгоспні плодові сади. Понад посе — розлогі липи й стрункі тополі. В яблуневому й вишневому міжрядді садів — численні вулики. Поза садами — під обрій — лани пшениці.

Пізніше в черговому поетичному збірнику Косача з'явиться:

Рядив тут Ярослав. Розмаяв знак Багіїв
Злочорний вихор вигорілих весен.
Та з попелищ, з віків — незламний Київ
Росте, як слава, в лунне піднебесся.
Янтар медів, дзвенюча яр пшениці,
І гусла лиц, і срібний тремт тополі;
А він полине, в сонці заміється,
Поети, шлях ваш, шлях із Борисполя.

Коли ми їхали тоді машиною, Юрій Миколайович все позирав праворуч і ліворуч і якось зосереджено мовчав, зовсім лаконічно відповідаючи на неодмінні, але по суті зовсім порожні запитання при зустрічі.

Нарешті я наважився й запитав:

— Даруйте, Юрію Миколайовичу, за настирливість, але ви такий мовчазний по натурі чи з втоми після дороги?

І Юрій Миколайович відказав:

— А як почувалися б ви, коли б вам довелось з брудних і гнітючих кам'яних ущелин міста Жовтого Диявола злетіти в небо, а тоді з неба ж впасти в нескінченні, на кілька кілометрів, запашні яблуневі сади України? — Він перемовчав лише хвилинку й додав: — І враз осягти, що все це не належить тому Жовтому Дияволу, а самому народові, що господарює на цій землі? А земля ж ця лише кілька років тому була суціль поорана не плугом, а бомбами й мінами...

Я хотів щось сказати, але Юрій Миколайович раптом виявився дуже говірким:

— А я... я — теж син цього народу, нехай і «блудний»...

І тепер ми вже не змовкали.

— Це — Дарниця? Таж її, мені це відомо, було зовсім стерто з лица землі.. А це що за квартали новісінських високих будинків? Таж тут, добре пригадую з малих років, були самі мочарі та шелюга — аж до Старика... Русанівка? Такого не пригадую. Ага, певна річ, що не тільки півстоліття тому, але й, мабуть, ще років із п'ять її тут не було? А куди ж поділися болота й гружовина, що тут були?.. А он і лаврська дзвіниця! Пізнаю! А оте — шпиль угору? Ах, пам'ятник Невідомому солдатів!.. Невідомим солдатам...

Юрій Миколайович знову примовк, наче віддаючи шану пам'яті відомих і невідомих героїв, оборонців Києва та переможців над гідрою фашизму, визволителів народів Європи. Потім мовив:

— А от і... реве Ревучий... Як же тихо, спокійно та лагідно він спливає...

Ми перехопилися мостом Патона і в'їхали в старий Київ.

Берлін — Париж — Варшава — Нью-Йорк образно насичують поезію Косача — поневір'янню й проживанню по світах стільки віддано років та енергії! Але ще яскравішими, наче карбованими по металу, та не просто бляшано-лискучими, а наче политими слізьми й кров'ю образами встають в поезії Косача колишній Санкт-Петербург, Львів, Київ... а може, й два Києва: тодішній і сучасний. Сучасні, відроджені й нестримно розбудовувані Київ, Львів, Ленінград теж живуть у поезії Косача після неодноразового вже гостювання на радянській землі.

Упорядники цієї невеличкої проти всієї поетичної та публіцистичної творчості Косача збірки подбали, щоб у добірці поезій та есе в цій збірочці читач зна-

йшов усі ці образи, відтворені автором у минулому і в сучасному...

В публіцистичній частині збірки вміщено і інтерв'ю з Юрієм Косачем з нагоди прибуття на святкування стоп'ятдесятиріччя від дня народження Шевченка. Розмова цікава змістом: сучасна Україна в очах «американця» Косача. Цікава вона й формально: майстерний публіцист уміє і розмову повести так, наче пише есе.

В дні святкувань ювілеїв Шевченка та Лесі Українки виступи Юрія Косача звучали на радіохвилях і до радянського слухача, і до слухача за океаном.

Збірка заокеанського українського прогресивного письменника Юрія Косача, поза всяким сумнівом, зацікавить широкі кола наших читачів.

Юрій СМОЛИЧ

Поєзії

Стрільчастість

* * *

Кавалерійськими атаками
Дудніли в серці марші мрій,
Коли цвіли у місті маками
Маніфестацій прапори.

Зустрілись ми на розі вулиці
Такі погожі та ясні,
Здавалось, овиди розкулися
І засміялися весні!

Там при цегляному заводі,
Де пруживсь бунтом тиск рамен,
Ішла у стрічці пурпуровій
Моя наречена — Кармен!

839168

ТИ

Ще не ударили в розспівані тимпани,
В моря індійські кораблі йдучи,
А добре знаю, що з твого я брану
Уже не вирвуся, хвилини крадучи.

Далеких мандрівок гамірні перестанки,
Де музика в гаях, дівчата — як вино,
З грайною кров'ю смаглої коханки
Так мріялись мені дозвіллями давно...

Морцем я смілим, крамарем з Лепанта,
Що піниться життям, хоч келихом черпай!
Зривав сміху дівочого серпанки,
Приказуючи тихо, владно лиш: «Кохай!»

Не підуть по морях мої вже бригантини,
Могутніми грудьми не випну я вітрил;
До тебе прикував я мрійні каватини,
І доторк вій твоїх мені миліший крил!

* * *

Ти була мені сном, полум'яна Кармен,
Наших уст тільки раз була стріча,
Втім, як кволо упали тятиви рамен,
Я в Кармен уізнав Беатріче.

Оксамитом палких полуденних ночей
Твої очі попустили раз лиш —
Я гадав, що ти віями серце затчеш,
Що устами наскрізь мене спалиш.

Сторінки замикаю вогнистих поем,
Хай їх відблеск іде ще за мною,—
Ти пішла у похмурий, неземний едем
У киреї черниці сумної.

*

БАЗАР УВЕЧЕРІ

Як спалахнуть зіниці ліхтарів
І вдарять темінь мурів жовтим танцем,
Тут, зачакловані руками крамарів,
Палають золотом гарячі помаранчі.

Замріяних каштанів повний кіш,
Вагітні виноградним гроном
Ятки зітхнуть важкі, і все ясніш
Цвістимуть кулі стиглого цитрону.

Налиті груди груш, горіхів черепки,
Веселий яблук блиск, таємний посміх сливи,
Між ясиром цісарським простаки,
Між панством фіг, бананів і дактилів.

МУМІЯ

Срібним серпом між левадами Ніл,
І місяць жолобить на березі камінь,
Хто ти, дивна, скажи мені,
З дрібними стіпками?

Шестокрили багряні — вартують династії,
П'є пійло пшеничне посвячений бик,
На рамена проміння тремкі зап'ястя
Приносять вірні раби.

Фарбованих брів торкнувся і стах
Хтось, що увесь — полум'я,
Посміхом стигли кам'яні уста
Богові Ра — птахочолому.

КІТ

Живем високо і убого
Два друзи — я і Матіфас,
І на Монмартр іде дорога
Зірок, що ринуть поуз нас.

В вікні — безмовна мудрість ночі
І понад містом тихий нів* —
Від нього Матіфаса очі
Стають зелені і чудні.

Нас на бенкет ніде не просять,
А ми не просимо й собі,
Лиш іноді приходять в гості
До нас старий кульгавий біс.

Його розважуємо віршем,
Старим частуємо вином:
У віршах знає він, що гірше,
Вина ж не ужива давно.

А так — ми живемо в спокої,
В кімнаті завжди двоє нас,
Два вірних друзи: я й зі мною
Мій кіт пругастий Матіфас.

* Ні в — молодий місяць.

ПРИМІТИВИ

- I. Стало видно, мов удень:
Звідусіль надходить ясна злива,
А у зливі добрий час гряде,
Нам година мудра і щаслива.

Ось іде, іде у славі слав,
Із мечем, в киреї із ряднини
Дикий Ігор, хижий Святослав,
А за ними — вершників дружини.

- II. Дай, Дажбоже, добре літо нам,
Загинай гаям зелені вії,
Червені на лица дай жонам
І на любовці левади шовковії.

Ладо, ладо, пахне сніг гречок,
До молодика сміються сині роси —
Не давай, Дажбоже, нам дочок,
Тільки хлопців дужих і хороших!

- III. Не кляне Перуна в злій годині,
Не кричить на слуг, жони не кличе,
Мал лежить в дубовій домовині —
Цур і пек тобі, недобрий князю — Сиче!

Та меди несіте за хлібами,
Справим зараз тризну без догани:
Із конем, жоною та рабами
Уночі схороним на кургані.

IV. Ой біда у полі, ой біда,
Де ж ти, Велесе лінивий, задивився?
Загубилася телиця молода,
Чорний бик від стада геть відбився.

Чабани, гирлигами мерщій
Заганяйте стадо у кошари.
Будуть бурі, громи і дощі,
Будуть бурі — гніваються хмари!

* * *

То з Ромодана шлях упав через могили,
Крізь Гадяцького замку древній вал,
То стрибунці тремтіли синьокрилі
Над тихим Пслом у сумерковий тал.

То Бессарабії шовкова неба синь,
І дукачі на грудях молдаванок,
То на Дніпрі поромів голоси,
То Ялти смаглої важкий серпанок,

То знов недавно бачилось мені,
Коли пішли рікою доли криги,—
Крізь Задесення млу на ранній провесні
Удалину задивлений Чернігів.

АВІАТОРИ

Де Челюскін, де Конго, де Гобі,
Де Атлантики гострі вітри,
Там лягли їх шляхи шафірові,
Переміряні розтином крил.

Не для них, сталекрилих кондорів,
Тяготінь обчисляли права,
Їх сталеві волі моторів
На землі ще ніхто не скував!

Бо озброєних синяв кордони
Їх розбила прощелера грань,
І, мов кігті шулік, елерони
Розцанахали темінь світань.

Їх не в мороці пещене чоло,
Їх у сонці ззеліяв Дедал.
Вони в прірвах блакиті свій шолом
Зачерпнули, штурмуючи даль.

Де не клекіт орлиних дозорів,
Де не хмар діамантовий кряж,
Повертає рука командорів
Самолета стрункий фюзеляж.

А на смерть не гримлять їм фанфари,
Тільки моря запінений вал
Пророкоче салоти у хмари,
Хуртовинами б'ючи причал.

Мить з майстром

ДІККЕНС

I

Морозний день дихне. І знаю, містер Піквік
Візьме циліндр і табачковий фрак
І сам погожий та рум'янолиций
З господи вийде на старезний тракт.
Поштар засурмить у ріжок веселий —
І рушить диліжанс в Гемпшір, в Нортумберланд
Везти есквайрів грубих і дебелих,
Що їх пан Піквік кличе: «Джентельмен».
Оповідям в господі, добрим жартам
Сьогодні ввечері не буде довго краю:
Це діялось, мої панове, в Дартмур...
(О Англіє, казок багатий краю!)
А завтра знов недобрий той поштар
Мене із вами, добрий пане Піквік,
Розлучить, але є і в тому чар...
Всього вам кращого бажаю, містер Піквік!

II

Напровесні життя, в кого надій багато,
Щасливий той. Великі ці надії
Шляхетним золотом заховані в шкамагтю
Буденних прикрощів. Таємні юві мрії
Нехай вас окрилять, Миколаю Нікльбі,
Коли мандруєте по щастя ви Сіндбадом,
Я певен, що колись ви матимете дім свій
І відділ в Індії і в Сіті конто * з вкладом.
І ти, маленька Доріт, вбога швачко,
Велика будеш леді, та не горда

* К о н т о — рахунок у банку (*итал.*).

(Ти ж добре знаєш, як це бідним важко
В лахміття вбрати горде серце лорда...)
Бажаю вам, керманічі компаній,
Імен у золоті на пишних ясных шильдах *,
А я шукатиму у лондонським тумані
Давнього друга — Деві Кошерфілда.

III

В цямриннях кам'яниць на передмісті,
У надрах вуличок фабричного кварталу,
Де дим чорнокриластий вугляного талу
В шибки жбуря свої зчорнілі вісті,
Де в злиднях є життя, мета його любити,
Де щастя клаптики жаринками цвітуть,
В конурі лихваря, в ломбарду цвілій кліті,
На біржі, де кипить безсердна ртуть,
У домі крамаря, отім холоднім домі,
За ґратами в'язниць, між клерками в суді,
Де в скрипі пер у темінь іноді
Вбіжить пустун, грайливий сонця промінь,
При вогнищі батьківської старої хати,
Що є твердинею убогим і багатим,
Там стрінете його, іменням серцегляда,
Що розпогоджує вам стомлене обличчя,
І слухайте його, — він завжди дасть пораду,
Наш спільний приятель, старий цвіркун за піччю!

* Ш и л ь д — вивіска, головним чином на магазинах
(нім.).

МОННА ЛІЗА

Праліто Умбрії у згагах переспіло,
І листя берестів — вогнисті леза,
Вино осіннє — юна тьмяність тіла
І жаг вогонь, стрімчастих жаг пожежа.

Тверда ця голуби́нь — застугоня́ть хмарини
Над площею, де кондотьєр * в залізі;
Виткі поплили за водою крини,
І зломи брів зійшлися Монни Лізи.

Сама у наговпі — зчорнілім у політті
Чуми і голоду, війни й облоги,
І лихоліття вихрить гнівно вітер
Прокльони владарям, прокльони богу.

Затьмарить шлях кривавих років клетіт,
Справляють гульбище лукаві, сласні принци;
Бенкет у чумний час. А їй здалека
Таїнний знак всемудрого да Вінчі.

Хай корчаться у полум'ї причинні,
Світам віщуючи лиху годину,
Таж їй знаття — усім пора причинам,
Бо вже іде, вона вже йде — л ю д и н а.

* К о н д о т ь є р — воїн-найманець (*італ.*).

ЕЛЕГІЯ НА ЗГАДКУ Ф. ВІЙОНА

Крізь мжичку крешуть зорі срібні смуги,
брєде завулком синьолунна мла:
ми нашу молодість сувору нині вдруге
зустрінемо, Війоне, в ніч балад.
Дубовий стіл корчем гуде: Нотр-Дам
здійме скелясту тїнь, і шарлат вин
спїває в келихах.

Поет-бунтар

голубить провесну хоробрїх хуртовин,
він ними, юними, мов пагін, палєнів.
Та де ж ви, де снїги минулих днїв?

Роки й каміння. Велелюддя хижї.
Тверда чужїнь і регїт шибениць:
з тобою ми в промінному Парижі
котрого лїта, весно, розїйшлись?
О люба Бланш, Ізольдо білогруда,
закуто мармуром ваш посміх знад і зрад.
А що поетовї? Рїзьбити без облуди
строфи дзвінкої сляний зорепад.

Сїчуть дощі Нотр-Дам щербатї брамя,
метуть снїги.

Кругом погорда, лжа.

Вїйна й помїр. Вовки. Тїчба — шляхами...
Кїгтявий віку згорблєних химер!
Та серця криці не прожре таки їржа,
і слави не здола самотня смерть.
Які вітри, о, віхола завулками яка!

Невже у вовчий час, у час залізний,
людьми прославлен буде тільки кат?
Баладу вішальників гайворон прокряче,
на камінь мовчазний вітчизни
впаде поетова сльоза гаряча:
прощай, Війоне, не діждатись нам,
та по снігах прийде таки весна!

КАНЦОНА

Мов крицеликий Уголіно *,
Я, в лунний гуд соборних брам,
Ченцями виклятий доскінно,
На глум плюгавим крамарям,

Вериги літ і жорна віршів
Супроти божих двигав прав,
Зажеврів камінь там, де грішник
Чолом таврованим припав.

На злomu торжищі лукавих,
Серед святих юрби,
У прі нерівній і без слави,
Я жив, ненавидів, любив.

І ще живу, ще поки племінь
Ясніє в темному мені.
Адже ж не каються у тому,
Що кров'ю закипає гнів?

В палатах дуків я високих
Прощення, смирний, не благав,
І Джіроламо — брат жорстокий —
Моїх не висотав поправ.

Горю, палаю. Але з того
Здіймуся полум'ям, мов стяг.

* У г о л і н о — Уголіно делла Герардеска, який стояв на чолі Пізанської республіки (1295 р.), був звинувачений в державній зраді і разом з своїми синами замучений у вежі. Один з героїв Даптового «Пекла» (Пісня 33).

Щоб людям вічної тривоги
Нове обвіщувать життя.

І мить ота, що нині тьмою,
Осяє небо — знак відплат,
Як гасло правих в лютім бою,
Як кара-правда, правда-кат.

МІКЕЛАНДЖЕЛО БУОНАРРОТІ

Витліють знеможені у імлах
Флорентійські пагорби духмяні,
І бридасті тучі заgrimіли,
Мов борнею кресані титанів.

Кришиться розколоне громаддя
(Він — вагар, пропорцій в вирі дужань),
Вивергне із груд граніт до ладу
Змах рамен каменотеса мужній.

В цій юдолі темній та убогій
Слав клятьбу катам та їхнім тронам,
Повставав на прю завзяту з богом,
Булли роздирав, топтав корони.

І потворний лик завогневів
Віля брам Марії дель Фіоре,
Різьбарю закути горду мрію
У відлуння бунту й непокори.

Багрянє пішнолистом тиха осїнь,
Молот жевріє од скалок полум'яних,
І врїзьбється у сторїччїв просинь
Тїнь могутня — скеля нездоланна!

КОМУ ВДАРЯЛИ ДЗВОНИ НОТР-ДАМ

Чорні хрести і мечі,
юрби сліпців святених,
свічі воскові ченців,
де ти, о визволення?

Тюрми, церкви і кати
твого господа бога —
проси: сатану не впусти
за Нашої Пані пороги.

Люті повісма хмар
і срібних сузір'їв грона.
Черче, яких ще покар
для мене — грішного Віюна?

Сить любашних повій,
виблиск сталевий стилета,
ходять-бо світом твоїм
хижі сновиди-поети.

Точить шинкар їм вина:
ось на похмілля балада,
вищий, повіє; до дна
на кошти паризького града.

Гетьте, попи і кати,
гетьте, сеньйори ленні,
день ще прийде золотий,
день-бо ясний визволення.

Здиблюй у башті сирій
на дибу, епіскопе строгий,
шибениць рівний стрій
Нашої Пані небоги.

Кості в'ялити вітрам
поета-невдахи Війона,
вдарте на скін бунтаря,
Нашої Пані дзвони!

НА ПОДВІР'І СОРБОННИ

І під склепінням мудрої Сорбонни
повз нас ітиме молодість сувора,
всміхаючись відлунням синім,
високим обр'ям і тихим голубам.

Всміхнешся, люба, серце злагіднивши,
мені і приятелю — вірній тіні.
Спинімось, юносте, хоч і на мить!
Палахкотить праліта південь.

Розгорнемо Ронсара в холодку,
щоб, поки стахне день, незвиклий брану,
мов у старезній башті в'язень,
у джерелі криштальному цих віршів,
в їх шепоті прудкому, мов свічіння лез,
укоїмо чоло буремне.
На потемнілих вежах б'є за північ.
Париж сторіч зітхнув глибоко й тьмяно.

* * *

В тюрмі, де важко впав похмурий день,
де б'ються птахами думки у ґрати,
я покохав погожість грецьких строф,
я покохав Анакреона амфібрахи.

Тепер мені любіші брязку сталі
Гомерових гексаметрів, що, мов мечі,
в струнких цезурах схрещуються дзвінко,—
Ітаки сонце золоте,
сопілка з очерету Пана
і диска мет за далечінь мети.

ПУШКІН

Чи ж справді-бо рахмань Анакреона
З тобою розминулась, майстре епіграм?
За що ж ти півдня берег злотогронний
І кучер юних муз довірив цим вітрам?

Узвишся й вир. Крицева хвища коней,
Що рвуться північчю над луками мостів.
Невгнуті друзі! В тьмі сибірських штолень
За хворість ямба горнього простіть.

Терпіти б вам паркетного гадючя
Ослизлий шип, і мерехт еполет,
І ласку крихт, і погляди значущі:
Це ж підлим лавром вінчаний поет...

О, вдар, не сукровице, крові сарацинів,—
Невже-бо витілили зіниці, повні снаг,
Колись провіщі, потушленні нині,
В мерких денниць блакитнокрилих снах?

Було, до речі, в парках, де Кваренгі *
Фронтон гетьманському дозвіллю розметав,
Козацький гнів, отих, що нескоренні,
Листом тополь сріблисто трепетав...

Дарма. Це на полях, де схожий профіль
Раптовне викреслить (і втомлено) перо,

* К в а р е н г і — Гваренгі Джакомо (1744—1817) відомий архітектор, автор споруд у стилі класицизму.

Анчар вже не труїть в дзвенючих строфах,
В свистючу хугу марить тільки про
Наталії рам'я опоке і сніжисте
Та посміх царственний, коли майне в юрбі,
Поет незраджений, що підшептом троїтим,
Мов шашлем точений, минається в журбі.

Не треба жалощів. Оце відмірять кроки,
Бобром шинель — на синій пух сніжин.
Зоря і випал. Сніг стемнів високий
І блазнів глум над обранцем вижин.

БАЛАДА ПРО ЗОЛОТИЙ БРОДВЕЙ

Це пливе корабель, це фрегат Золотого Бродвея,
Тільки — скрізь там мерці, аж до самого дна,
Лиш скелети дзвенять, що повисли на реях.
І останнім іде, вже непевний свої ходи,

капітан;

Утікає земля із-під ніг, наче устриця,
зойкне і втихне
Душа золотого вина, і схолоне янтар.

Так признань ворохобних потахне
жевр'ючий віхоть,
І нікому до того — зорі над завулком, мені,
Що на цьому фрегаті раюють повії,
кати і опришки,
Серед спорзного скла, серед флейт, і клятьби,
і вогнів

Веремія блаженних,
Приречених вишкір.

Гей, поете, мій брате,
сновидо ось цих цвинтарищ,
Мій товаришу в мандрах, о Марло, о давній!
Обійняти б тебе, відшукавши в юрбі,
Серед люду мерзенного блазнів.
Де барився? Де ніч ночував, чародію?
Та не сердься, ти, либонь,

з бездом'я прийшов,

Посідаємо вкупі, питаю, а може, й не смію,
Тільки справді, наприклад, а чом

Аж у третьому акті ти вбпв
Це знеможене серце поета?
Ось скажи — постривай, ми ж бо друзі собі.
Чи не краще утяти інакше?
А чому б не боротись та в цій боротьбі
Навіть впасти — не краще б?
Хай палає трагедій одвічний вогонь!
Хай життя, хай ненависть, хай крига!
Хай це кров, кров пенаситі серця твого!
Хай це подвиг, хай буря, хай вихор!
Розітни-бо свічіннями лева набряклий пістряк,
Що зсизів королю на пухкому його підборідді!
Вже пора, щоб у гроні лакіз і сутяг
Став суддею поет на покару огиді!

«Проминай, ти — причинний!» — рече капітан.
Та й вона — синьовія Офелія

з пустки неонів Бродвея.

Ні, пірате, ще мислить, живе моє «я», ще живе,
Не причинні — тверезі ми з Марло,
Коли хочеш, пливимо звідсіль в океан,
Тільки швидше, за обрій, за скарбами!
Є країна, що квітням умаяна вічним,
Є країна, де радість триває,
Є країна, де посміхів щастя не лічать,
Є країна, де пісня одвіку лунає...
Гей, суворосте, в пастці примар!
(Це ж пливе корабель,

це ж фрегат Золотого Бродвея).

Голубінь рвійнокрила свічіє з-за хмар!
(Лиш скелети дзвенять, що повисли на реях).
В муть тремку фіолетних заток,
У кришталність невгавного скресу
Ринуть луни останні драпіжних оркестр,
І за мить корабель цей замовкне.

Ще свічіс Бродвей, ще тривас бенкет,
Але ми, хоч причинні, мінімо,
Полишім цю галайстру піратів, провоз
(Хай їх реготу скрегіт імлюю зависне!).
Нам-бо стелиться шлях у простори чудесні,
Швидше з крилами гроз!
Швидше з зорями в весни!

ПОХВАЛА УОЛТУ УЇТМЕНОВІ

В листя прожилках, в травах — розспівані весни,
хмиз тріщав, коли лісом старезним брели,
відкривали удруге країну чудесну,
і крислаті дуби, наче вихор, гули.

Це ж Уолт, що світанком чарованих птахів
вчив співати,
співав з ним і Бруклін в вогнях,
кораблі у портах та й узлісся в Айдахо,
де кущі калинові россою бринять.

Він і синь Мічігану, ішовши, розхмарив,
пестив плеса озер і дороги сузір'ям значив,
а в прадавній і темній приморській таверні
зустрічали його моряки й рубачі.

Рушив космосом. Став, як урптий,
зачаклований шепотом хвиль Міссісіпі.
Зорі в хащах, і в хвилях, і в травах, і в житі,
зорі серцем, мов засів, розсипав.

Драстуй, людство! Будь, труде, привітан!
Похвали це братерство невгнуте,
натхненний Уолте,
ти майбутнє прозорив у пісні і в квітах.

Ти ж поспіль із народом,
з тобою ж — народ.
Ось рушають, ідуть у міста, на розстаї,
братні валки ідуть звідусіль трударів,

їх тверда-бо хода і їх слово лунає
із півночі і з півдня, із гір і з ярів,
із усіх узбережжів, з усіх континентів:
із Аляски й Єгипту, з Канади і з Конго,
із усюдів усіх, де шумує життя,—
так мандруймо ж безвпинно, мандруймо незломно,
так несімо наш стяг,
наш палаючий стяг.

У вечірній імлі ти почувеш баладу:
ось над озером Ірі розмова шипшин,
ось кигичуть чайки, й до космічного ладу
приєднаєш, поете, двигтіння машин.
Руку дай, о людино, розкований брате,
у просторах безмежних товаришу мій,
в майбуття неозорі з тобою полинем,
світ новий оспіваєм в нью-йоркській імлі.
Будь людиною з серцем, будь другом, будь братом,
не співець ти кривавих похміллів війни:
таж срібліє над нами сузір'я крилате,
таж повниться земля сподіванням весни.
В путь-дорогу, Уолте, мандрівнику смілий!
Чуєш — сурми заграли вібрацій космосу?
Чуєш — кроки лунають юнацьких наснаг?
Чуєш — лад вже долає шемріння хаосу?
Чуєш, брате? Це ж людства весна.

ІВАН ФРАНКО

Ченці повиходили з хмурого Юра,
і жовтогарячі із чорним пливли в далечінь
шлагбавми рогаток. Був липень із бурями,
липень австрійських провінцій.

Мерщій,
мерщій би вітрів і хуртеч, заметілі,
вихрів з Черногори, нехай би гули,
нехай корчували б, ширяли по ріллях,
нехай стугоніли б, нехай прокляли б...

Сутула людина із зібганим чолом
пройшла вулицями. Дзвеніла підковами
кінна поліція в Ринку;
на валах вдовиці рядком посідали,
мов птахи важенні і чорні,
восково стікали жасмини
і свічі під темним склепінням
старих Бернардинів.
Налите грозою це небо у липні,
безвітряна тиша і лють золотистих пилюг
в завулках, де брами — мов відьми беззубі.
О ноче провінцій,
о ноче проклята цісарств!

Він жив на пустелі. Палав і згорів,
як день, що знімається в зорях червцевих
над замком Високим.
Далеко до зір ще. Важучою брилою
застано світ.

Чи пробити її скелерубам?
Чи башта стрільчата, що тінню неволі
на ратушу впала, умається в свято?
Чи прапор піднято
на ратуші,
прапор?
пра...
Шуміли смереки в Саду езуїтів,
і вигорів липень, і камінь зітлів.
Ішов по пустелі, з очима в утомі,
Іван — з Дрогобиччини син ковалів.

НА ЗГАДКУ ПРО АЛЛАНА ЕДГАРА ПО

Ні, не кричав той гайворон «ніколи»...
Ні, не кружляв понад осіннім полем,
Ні, не блукав ночами Балтімори,
Не виглядав над непокірним морем
Поет суворої землі
Русалку Аннабеллу Лі.

Та йшов самотній він, у чорнім сюртуку,
Сидів в таверні, в тихому кутку.
Просиджував він ночі у таверні,
Цурався пуритан у черні,
Бо вигнанцем на черствій цій землі
Був наречений Аннабелли Лі.

О, не кажи «ніколи», ні, о круче,
Нехай лютує океан ревучий.
Ти чорнокриллям, круче, не закриєш
Поета мрії, однієї мрії:
Зоря зійде-таки на цій землі,
Зоря — русалка Аннабелла Лі.

Ходімо знов крізь мряку Балтімори,
Де ти ходив, Едгаре, вчора...
Чи ж справді невсипущий ворон криче?
Чи ж справді ми з тобою плачем?
Та ж голубиць на чайчинім крилі,
Та ж нам назустріч Аннабелла Лі.

О чорний вороне, лети, лети в простори.
Моє не хворе серце, ні, не хворе,
Не я, а ти, мій гайвороне, кволий.
Не крич мені, вістуне зла, ніколи...
Таки оновленою бути цій землі,
Землі моєї Аннабелли Лі.

Семиднев

З пісень про Вітчизну

ДО СКИФ'ЯНКИ

Ще в балках червінню горить роса,
ще мерехтить земля із-під копита,
і крик горластий обрії скреса,
і свище спиж меча, і свище вітер.

Ще над царів курганом Куль-Оба
держави вершників лунають зорениці
і пахне грудь твоя, праматір степова,
летючим попелинням вогневиці.

І мчиш у далечінь, у темінь тиш,
наляканих походом многокінним,
і під наметом зоряним тремтиш,
коли ключі полинуть, води пінні,

коли драпіжних вершників весна
зненацька тінню виросте на небі
і ще хмільна із багряного сна
порониш квил, мов дикий лебідь...

Та мідь зап'ясть і льотної стріли
прийме, як плід, глибокий рала з'ор,
і, кіньми стоптані, у битвах ковили
зійдуть сівбою плугатарських заgrav.

І стиглий серпень врун м'яких,
братин бенкетних золотом засяє,
зніміс в вітрі, в вітрі, що не стих,
камінна баба на степів розстаю.

Срібляник басував їй,
шляхтюра і лях голомозий,
Лоскотав бородою ведмідь — криволапий боярин.

Випливає, мов лебідь, жирує, приморгує, смиче
Пишногруда й жарка, із Подолу лукава чортиця.
— Десять дуків віддам
за сірому у шапочці-бирці.—
А сірома, як з бочки: — А дзусь, чарівнице!

І до дуків: — Гей, дуки мої,
брюхачі кармазинні!
Хоч тучнійте від срібла і сала,
хоч вадьте від рота.
Я Ганджа Андибер, що із попелу знявся,
з руїни.
Чортів син я, а брат мій — невмита голота!

Він серм'ягу і бирку зірвав та стоїть,
як уритий.
А на ньому жупан аж палає, насклесь —
та й булатом.
Груші-дуки попадали, котяться дуки неситі,
І регоче Андибер, регоче дейнека завзятий.

Тучно сполохом дзвони, карети гримлять золотами,
Пилюга над Подолом, а серце у шляхти — пір'їна.
І киплять вовводи: — За ланцем де сила?
Ану — канчуками!..
У віконечко глянув Ганджа, а за ним — Україна.

Під сонцем вічної онови

ШЛЯХ ІЗ БОРИСПОЛЯ

Торкнеш ти струни-обрїї, Бояне,
І неба синява — розкрилля соколинї,
Де конї над Сулою, де кургани,
Де роси вогневіють на калині.

Рядив тут Ярослав. Розмаяв знак Батиїв
Злочорний вихор вигорїлих весен.
Та з попелищ, з віків — незламний Київ
Росте, як слава, в лунне піднебесся.

Янтар медїв, дзвенюча яр пшениці,
І гусла лиц, і срібний тремт тополї;
А він полине, в сонці зазмїється,
Поети, шлях ваш, шлях із Бориспбля.

Хмелить вже волога. Гудуть простори.
І віддалїк вже чують конї, чують конї воду:
За мить засяє, засурмить євора
Рїка, мов доля вірного народу.

В ЗОЛОТОВОРІТСЬКОМУ СКВЕРІ

І січі, і тризни, і провесни талц,
і вир чорториїв,
І неба броня, мов ізснця батована
сталь зброярів,
І він, що стеріг свій, віками гартований,
Київ,
Цей камінь твердинь,
цей граніт Злотоверхих воріт.

Не кришиться кремій у кладях скелястої брили,
Цеглинам, стемнілим у випробах віхол, не тліть,
І вічність і мить, що,
мов чайка майне вогнекрила,
Різблять на опоці величний літопис століть.

Вихор на пагубу, вихор палючий потали
й руйновиц
Обрієм цих рубезів, мов похмурий псалом,
стугонів,
Бачив цей камінь — основа держав непоборних,
Ворогу лютому відсіч і люду натхненного гнів.

Гострою гранню цією дзвеніло пощерблене лезо
ятвяга,
Стріли Батиевих туч паленіли,
мов розчахи злих блискавиць,
В гудах облог, в буреломах борні і в звитягах
Міць нескорених долала розколену маревом ніч.

Доби за добами — карбами слави. А він —
срібноглавий,
На пагорбі камінь, де гомін могутніх дубів,
Мерехтом красних світанків жаріє ще шепт
Ярославен,
І, як в віках, вихровінням гримлять
золоті солов'ї.

Лук перемоги народу в мандрівці
по правду Буття,
Брама висока, окута свічінням сузір'їв
і крицею серця,
Гордого серця народу, що йде у ясне майбуття,
Буде струнчити в імлі голубиній із часом у герці.

БІЛЯ СОФІЙСЬКОГО СОБОРУ

І здіймається серце, мов прапор. Майдану сріблена
Сурма засвітила відлунням хмільних матіол:
В це полудне дзвінке вагота рівнодення
На щиті підіймас цей град світлочол.

Він пливе в золотняві натхненної днини,
Він хмаринам, мов гридень, відсурмлює білу ясу,
Нерушимий, мов скеля, дозором у грізні години,
Віковичну леліючи мудрість у льотну весну.

Не сира це чужинь: ось сопілки гудуть тополні,
Ось пала заповідницьких пурпур шипшин,
Ось блакиті гуде перезва, де шляхи соколині,
Де той пращурів шлях, що стечи неозорі прошив.

Це, мандрівче, твій сон іздавен — золотий,
синьокрилий.

Переїдімо ж поріг. Ось знайома старезна стіна
І склепіння, де тисяча літ гомоніла,
Де в гулкуму подвір'ї ще крок Ярослава луна.

Ось лютує, мов спалах зірниці, первоцвіт троянди,
І мозаїк жахтить, простує тривога
невкоєних фарб.

Де ти бачив ці очі скорботні, глибокі оранти*,
Що повідав тобі цей холодний, німий саркофаг?

* Оранта — малюнок людини з піднесеними для молитви руками. Зразок оранти — мозаїка діви Марії в київському Софійському соборі (грецьк.).

Не вмирає-бо людська жага, не вмирає і порив,
Не намарне окрилений труд твоїх мислей і рук:
На шарах захоронень брунчіють пагілля суворі
Віковічної правди, в відроджень закутої круг.

Б'ється мірно-бо серце Вітчизни.

Серце мужне і строге,
Вірний друже, поспіль із твоїм. Це ж твоя сторона,
Це ж твого Богдана гримить-бо камінна острога,
Це ж століттями слави майдан цей широкий луна.

Чуєш ломіт підков, пошум стягів,
мов гнів ураганів?

Це ж народ твій іде молодий, мов весна;
Це ж як виверги надр, як глибин рокотання,
Це ж троянда твоя, це трояндна твоя сторона.

ЖОВТІ ВОДИ

Де чайка скиглить при шляху, небога,
У степ, що стягами, мов маревом, гримів,
У Дике поле, копитами збите, ворог
Пиху наопашки приніс і палахкій сурмі
Ще спозарання паказав звитягу.

В бій

Панцирний рушив полк.

Проте од леза

Байрак глибокий спалахнув. Рабів
Збунтованих, із серцем у пожежах,
Був рішенець: ганьбі — покара й мста.
І гнів, мов море темне й неозоре,
Окрилив шереди суворі,
Що йшли, хоробрі і завзяті,
На відсіч лаві пишнотатій.

Не чайки, а орли. Не сироти, а діти
Землі цієї, що дзвенить, тверда.
Не скиглити — підхмар'ями бриніти
Орлів народові, що онде володар.

І встав у стремени Богдан залізновидий:
«Рушайте, братчики, на плем'я золоте,
Нехай стіна ударить в зненавиду,
Щоб заяснів шаблями вольний степ...»

О жовтоводський, тихий, чистий струме,
Я рінню брів твоєю. В горду мить
Я прапорів твоїх, Богдане, слухав шуму,
Що над полками ринули в блакить.

Народе мій! Поклав ти знак залізний
На цьому камені, де сонця золотінь.
Я крил твоїх, що виростили грізно,
Над рівним степом бачив дужу тінь.

ВОЛИНЬ

Ще узлісся виплескує синню оркестр незабудок,
Ще у люстра лугів заглядівся Житомирський шлях,
Заспівало Замлиння, Залісся, Запруддя,
Забіліли, мов лебеді, впливли в срібні поля.

Перестелить веселками рапок цю ниву Волині,
Вип'є жайвір з підхмар'я червоне вино,
Пахнеш, люба, росою, вітрами й полином
І проходив край лану, де видзвенів колос давно.

А ось там зарізьбились бійниці Любарта.
Крякне ворон над валом, над Стиром дзвінким.
І, сповита віками, стоятиме башта на варті,
Де минаються люди, події, роки.

Наступатиме хмарою бір, відторочивши обрій,
І цвістиме, мов папороть, пісні племінної лад.
Зустрічається з вічністю юність на ниві хоробрій,
Де на засіві криці весна золота проросла.

ЛЮБАРТІВ ЗАМОК У ЛУЦЬКУ

Над стрем'ям Стиру — срібполукий Лучеськ
нап'яв тятиву: хланями просторів
дзвенить стріла, синіє хмар співучість,
і горда башта стала на дозорі.

Гніздо шулік — це замчище суворе,
оселя чвар і зрад, похіття і жадоби,
ні, недарма їм судищ, в нешкорі,
жадав народ, зриваючи закови.

Лунав тут гомін учт, чаділи жаги
сновид святенних, захмелілих мстою;
на вежах маяли зміїні жала-стяги,
палало золото, загарбане розбоєм.

Мовчать бійниці. Тишу полуденну
холодить легіт з піль, голубить промінь,
та вже Любарт не вступить у стремено,
не задуднить помостом ратна комонь.

Давно вже прах розвіян Ягайлонів,
і шарлат витлів вщерть княжат похмурих;
їх срібний панцир потоптали коні
полків козацьких, кресаних у бурях.

Ось башти тінь — сторіч привиддя чорне —
Впаде на площу, а на яснім ганку,
де весен памолодь, сторінку перегорне
чиясь рука

«Ж и т т я н о в о г о» Данте.

ПОЛТАВА

Поле і прапор.
В серпанку — кіннота,
Мчить із-за грабів назустріч гарматам.
В штурм на редути за ротою рота
Вийде грудьми, і довіку шарлатом
Звисне імла, і полки, і дзеніння
Збруї, і лез, що схрестилися в битві,
Бубнів приглушені звуки, і тіням,
Велетів тіням над полем німіти.
Тиша на далеч лягла, мов століття,
Крилами — тиша, і сонце сокоче,
Лягідне сонце, і маки у житі
Гясно палають, і ждатиме ночі,
Тьмяної ночі земля побойовищ,
Ночі мовчазної гніву й звитяги,
Ночі тривання, і гордості, й крові,
Ночі, мов шерх переможного стягу.
Вірна Полтаво, задивлена в морок
Чорних століть, може, мчать на поталу
Вершники знов?.. Але ні, бо в просторах
Чиста твоя голубиць, о Полтаво!
Степу дзвенить височиць орлекрила,
Сонця снагою простори налиті,
Плесом прозорим моря засрібліли,
Ніч промайнула. Вже дневі ясніти.

ОБУХІВ, МИРОНІВКА, КАНІВ

Цей половецький табір вітру й неба,
Синьо-сріблястий осяйний шатер,
І вир Ревучого, і сніговій вишневий
Садами червень молодий мете.

Я тіль твою, незламний і могутній,
На кручах бачу, як з ланів росте,
І, як колись,— духмяні вруна й руди,
Як і колись, синіє вірний степ.

І в полі чистому, як і тоді, висока
Тополя тонкостанна, як ота
Оксана, що іде, зеленоока,
Землі твоєї пісня золота.

Так відгорнімо кучер темногаю —
І витче вечір вихор солов'їв.
Земля в цвіту, земля моя співає,
І тіль Тарасова — на царині новій.

КОРСУНЬ-ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ

Ще гудуть тут вітри, вщерть наснажені гнівом,
Ще заліза і крові здіймається грізна імла,
І тополя самотня у полі, мов мати тужлива
Виглядає синів, що їх рідна леліє земля.

Шлях пилюгою палає багряною, тінню шуліки,
Тінню навал і хрипливим горланням орди,
Чорний цей шлях у відлуннях стояв споконвіку,
Шлях ясирів цей вистелював попіл і дим.

Сунув сюди-бо з-за обріїв тучею рдивою Дарій,
Готам, і обрам, і гуннам услід чвалував Чінгісхан,
Пишно шуміли розкрилля шляхетських
драпіжних гусарій,
Панцир тевтонських дивізій крушив
і ламав ураган.

Вийшов народ. На зловісних пропалинах марев
Черлен цей щит, як колись, у сріберних віках.
Смерчами бралась земля. І вулканом покари
З надр дудоніла нещадна ріка палахка.

Бути народові. Бути-бо правді, у ярма закутій,
Бути — здобутій у прі, що народові серце сталить,—
В спалахах крищі повстала на кривду прелюгу
Вірних наснага, що тут за Вітчизну лягли.

ЛЬВІВ

I

Вийшов за шпилі високі
Місяць — срібний ятаган,
Зітх сторіч такий глибокий
На дзвінкий майдан ляга.

Монастир пливе похмурий,
Наче привид-корабель,
І понині в щербях мури
Од Богданових шабель.

Вбогих гетто, чорних вулиць
Мовкне відгомін в віках;
Ката тінь — важка й сутула —
За завулками зника.

Крицею кресав ти, Львове,
Червонястих заграв гнів
І палкою люду кров'ю
Камінь вірний напоїв.

Ні, не дарма проти неба,
Проти темних, лютих хмар
Вже мечі над містом Лева
Звів бунтар і каменяр.

Не збентежить Ринок нині
Пишнокрила рать чужа,
Спить давно у домовині
Вовчий рід панів-княжат.

Ти струнчись, гордий Львово,
В талі весен голубім,
В брані юному онови,
В лунах сонячних трембіт.

II

Тут знов горять, палають чорні рози
І дружні молотки дзвенять каменярів.
Всі ті ж завулки і червнені грози
Роздмухують черемх п'янку жаринь.

Склепіння давні стали лиш лункіші,
А я іду, як і колись, юнак.
Дрімає час. Ось тінь Івана з Вишні.
Ось чудо веж викреслює Корнякт.

Ось біля Ринку — Чорна кам'яниця,
Що віє холодом віків із брам;
І Рафаєлева мадонна краснолиця
Виходить навстріч з потемнілих рам.

Їй вірш несмілий — пелюстком в долоні,
Присвята вірним у добу тривань...
Чатинням пахне сад. І тихо ронить
Веселу прозолоть неспішна рань.

Ще, може, серцю знов отут насяться
Погаслі мрії, сподівань пурга?..
Минає все. Та вічна, мов земля ця,
Твоя, Життя, невокосна жага.

III

Кам'яніють посивілі леви,
Літній примерк оповив майдан,
І співають у садах лишневих
Килими розжеврених троянд.

Може, це гаряча кров Підкови,
Лютих марев, відсвіт чорних літ?
Може, знов зійшлись Богдана брови,
Щоб мечам у битві засвітліть?..

Знов шумить парча патриціанки,
Флорентійський кований брокат.
Чорноокої лукавої львів'янки
Сміх дзвенить, мов золотий дукат.

Все минає. Чорний гул пожежі,
Свист кривих, гартованих шабель.
Мовчки піднялись суворі, гострі вежі
У високе небо голубе.

ДО ЛЬВІВ'ЯНКИ

I

Сувору тіль сріблених вез,
Прадавній, вірний і негнутий,
Ти, мій Львогородо, кладеш
На літ жорстоких перепуття.

Таж на попечених вустах
Був попіл розпачу і смерті,
Коли твій стяг, Вітчизни стяг,
Кіньми потоптано простертий.

Був шляхти п'яної розгул,
Орлів цісарських хижий скрегіт,
І смілу барикад снагу
Овіював свободи легіт.

Де весни молоді летять,
Де шум садів — новобудови,
Нема сторіччям вороття
Під сонцем вічної онови.

II

Стояв тут водчий, каменяр,
Був рік чуми і суховіїв,
І дзвін лунав похмурих хмар
Над брилою Ставропігії*.

* Ставропігія — тут — монастир.

О, скільки витліло дотла,
О, скільки пропалало марев!
А ти через похмілля йшла,
Пожнив'я крові і пожарищ.

Шляхом султанів, ясирів,
Де квил шуліки в дикім полі,
Де знак звияжців майорів
У ніч ганьби, у ніч неволі.

Не озирайся! Сплять віки.
Важкі гудуть над ними плити,
І сипле юні пелюстки
Цей червень, щедрістю налитий.

ПІСНЯ ПРО ВІТЧИЗНУ

Вияскрій, видзвени, славо,
Спалах сузірних доріг
Сину, що гордо тримає
Прадідів прапор твоїх!

Славтєсь, сніжисті верхів'я,
Славтєсь, лимани й моря,
Славтєсь, степи-чорновії,
Слався, Вітчизно моя.

Земле моя сонцелита,
Скеле Вітчизно тверда,
В надрах, у глибах, у битвах
Серця твій мірний удар.

Владар на твердях і водах
Дужий, як моря прибій,
Зодчих і вольних народе,
В мужній рості боротьбі.

Яс орлезорій державі,
Прапорам яс, що в блакить
Линуть, палаючи в славі,
В славі буремних політь.

Сину, ти чуєш? Віками
Грізна гримить цілина:
Скорює крицю та камінь
Вітчизни твоєї весна.

Індійське літо

НЬЮ-ЙОРКСЬКА ЕЛЕГІЯ

І кручі, і бескеття будівель,
І кліті риштів, зринулих в безодні,
Сирого неба — брили синіх скель,
Граніт каньйонів, пустирі безводні.

І рик племен, ув'язнених, мов звір,
В сліпих цямриннях, де згаса світання,
І зойк одчаю, чорний зойк зневір,
І смерть самотня, хижа на розстаю.

Ти все спізнав ущерть, ти все збагнув
У горні літ, у полум'ї відроджень.
Ти з криці викував троянду запахну.
Нема тут попелищ.

Є тільки гнів і гордість.

В КВАРТАЛІ ЛА-ВІЙЄТ

Цвітуть, цвітуть жасмини Ла-Війєт,
Як і цвіли. І небо темно-синє
Розкине над завулками намет,
Де тихе воркування голубине,

Де брязкіт кранів, гомін водіїв,
Що спляться на розі, у таверні,
Як і давніше. Стежкою тоді
Пройде ця жінка повз старі майстерні.

Ось цей завод, метро і сірий мур.
Стояли тут вони — сини народу.
Посік цеглини бризками пурпур:
Тут впали комунари за свободу.

Він жив отут, в завулку Ла-Війєт.
Усе життя — палання нещадиме,
Крізь чорний морок — блискавиць стилет,
Він жив і впав, мов дуб неопалимий.

Він був із Гвардії, тісі — молодих.
Хто їх не знав із Ла-Війєт околу?
Пройдуть вони крізь згар, імлу і дим.
Вони пройдуть, зриваючи окуви.

Це їхні — мур, завод, і горда смерть,
І жінка в чорному, завжди в печалі,
Гудки на страйки і незмінність черг
У підпаризькій весняній відталі.

Цвіте, цвіте у Ла-Війет жасмин,
Як цвів колись, у те суворе літо.
І небо, й голуб, і дівочий сміх,
І пилюгу мете серпневий вітер.

ВАСАНТА З ІНДІЙСЬКОГО ДІЙСТВА

Зореткані шовки, о дрімливі ваготи
твоїх вій, о Васанто.
Дощами блисткими коси, що із синього-чорні,
і посміхом тихих долонь
одгортаєш завісу:
у гай змігніздий
стежину.

Навіки поховані в річищах рік
воїни, судді, царі;
коні вороноклуб'ясті із гір
не примчать.
Йдемо потойбіч, Васанто,
йдемо на взгір'я, на плай над бескеттям,
крутим сонцегором униз.
О долино моя вогнесилого Гангу,
о рахманні держави убогих,
о левадо сторукого Шіви.

Із старих ритовин Рамаєни
ти вийшла, дівчино-лане,
устами воркоче голуб злагоди,
ночі цямринням співають, мов зорі зіниці,
крин твоїх перс
і рамен позлотисті сніги
пахнуть, мов юність промінна світанку.
Дівчино-мисле, на ступенях білих
вбогу кирею тобі я прослав,
змії, орли і каміння поснули,

тута джерел джерело, раювання криниця,
з неї я п'ю, щоб п'яніти
зцілющим хмелем
життя.

Ночі ж коли пролетять ненаховстані коні,
пава світанок обвістить сузір'ям барвистим,
скажеш: — Жебраче, прощай...—
Тропи зміяться над урвищем скель,
груди вершин зайнялись стоголосим вогнем,
грає сопілка — дорога мені, о Васанто,
і Асоки-царя лучники та ловці
гай змієгніздий займають
і нетрі цвірінні полошать.
Прощай, о Васанто,
до снів зоренистих прощай,
до пробудження нашого
вдруге.

ВЕНЕСУЕЛА

І смолою багаття запахло на узбережжі,
Мідяний ореол спалахнув на краю океану,
Тихий легіт крилом буруни помережив,
Легіт з Андів блакитних — вістун урагану.

Ось конем він угнався у хвилі із кручі,
Ось ширяє, ось квилить, мов яструб,
І дівчата ідуть по стежині співучій,
І зоря у дівчат на косі зеленястій.

Чабани в далечінь прочвалають похриплі.
Взявся захід вогнем. Там од гніву повстання
Розкололась земля, там магнатам — загибель,
І лляноро сказав:

«Буде битва остання.

На коня, чабани! Ні, не ждімо, а вдармо,
Щоб не знати ганьби, ні потал, ні наруги.
Там у злиднях конає пуббло *. Зриваємо ярма!
Там канчук і кайдани,

там грати й катюги!»

І голублять піски буруни океану,
Урагани косу уквітчають дівочу, трояндну.
Узбережжям летять чабани — сівачі урагану,
І, як вихор, їх прапор, як вихор із Андів.

* П у е б л о — народ (*icn.*).

З ПІСЕНЬ ГАРЛЕМУ

Громохкий міст, потвора велелюддя,
і сонце — колом багряним
вже подалось за Сто десяту *,
щоб конха ночі спалахнула,
осяяла цямриння ям і нір,
асфальтів надри сколихнула,
камінним віттям загула,
вітрилами невольницьких трирем ** —
важких, бриластик,
як Гарлем.

Шумуй, у ніч ішовши, вий,
Сто двадцять п'ята,
риком стугони підвалів чорних,
де сопухів отруйна мла,
де темінь, тлінь, де смерть —
горбата плакальниця — домовину,
з дощок тендітних збиту, супроводить
і визволя людину із ярем.
Гарлем,
у слизі, у гнилизні,
в ядучій пастці жаг,
в тваринному скиглінні, у пітьмі,—
рабів орда, сліпих рабів тих натовп.

* Між 110-ю і 125-ю вулицями в Нью-Йорку —
Гарлем. (Авт.).

** Т р и р е м а — судно з трьома рядами весел
у давніх греків та римлян (грецьк.).

І їм гугнявий пастор прорікає
ім'я Христа, ім'я Христа
і відсвітом неонного хреста
благословить розстай
цих авеню, що линуть аж у рай,
цих авеню, що, сповнені рабами,
клеочуть, мов вулкан,
мов чорний ураган.

О ти, розп'ятий, не зійдеш,
щоб тричі нас, розп'ятих, потішати
підступливим, облудним словом.
Замовкни, боже, у Гарлемі,
бо царств не тих, що в небесах, він жде.
І день іде в безодню,
із чорних нір, з ядучих цих щілин,
з цямрин, де кімшаться їх діти,
із брам, де сестри їх повіями стоять,
із мороку корчом, де блазнем став варнак,
із чаду, хмелю, злочину і злиднів
виходить він назустріч урагану,
виходить він — невольник і титан.

Шумуй, Сто двадцять п'ята,
в шори взята!
Камінні віти гнутья, спалахнув асфальт
і дудонить, і дудонить: «Ідемо!
Ідемо ми, ідем!»
Багряна ніч.

На пагорбах —
Гарлем.

АМЕРИКАНСЬКА ГОТИКА

Вруб хвилерізів у саги. Скелями — хмари.
Прапори — мерехтом зір. А поліття — як шторми.
Гнівню віщують пророки в завулках покари,
Судді злочинним — потали, хвалу — непоборним.

Рвись, Ніагаро, з джерел невичерпності весен,
Бийтесь, каньйони, в грядях коралевих світаннів,
Саги, мов жили вогняться, палають чудесно
В надрах глибинних, коріннями борів багряних.

Сон приголублять бескеття, де злото пропасниць,
Вихор зів'ялить завіски осель спустошлих,
Зринуть мости над безоднями клетотом прясел,
В небо упруться будівлі, мов крик скостенілий.

Нишкни, людино, гінкий Орегону завзягче,
Владарю прерій і пуц, у кайданах залізопотопу
Важче бреди, о доби нездоланий варпаче,
В юрбах ти сам — гладіатор, боєць важкостоший.

Ти — безіменний в хуртечах камінного зрубу;
Витоп металу гіркого жбурляй на станки, перекови,
Долю у брилі ночей, крицерубе, вирубуй,
Серце кріпи, щоб не знало ні сліз, ні любові.

Чорний Гобокен, задимлені панцири Бронкса,
Віку суворого дужі гартують осердя,
Камінь причалу осяює в ришті заковане сонце,
Сонце самотніх, без крихт палахких милосердя.

ЗАГУБЛЕНІЙ ЗОРІ

Ще де пролинеш, падаючи з урвищ?
Там вороття нема. Там прозелень бліда.
Навколо мжгчка — осяйна, лазурна
І хижка ніч, що серце окрада.

Ось, зоре, так мережиш просинь вії,
Бредеш, замислена, в червонокрилий тал
І вже минаєшся... В стоокім чорторії,
В містах сирих, де зяє крик потал.

Навіщо ж так ось жити і палати?
Хіба не знаєш, що далеко десь
Є сиза височінь, вітри крилаті,
Дніпро сріблястий у краю чудес;

І є весна, медунка, дим багаття,
Прозорість вод, і журавлиний ключ,
І зорі інші, прозолоттю взяті,
Розспівані над тьмяним зітхом круч.

Ось вітер лист несе в саду чужому,
Каміння міст обпалює крилом.
Линь, зоре, щоби серця тихий промінь
Розцвів, як провесна, осяйна не злом.

ПОДОРОЖ ДО ОКЕАНУ

I

Шляхи — немов відлуння презви,
Сріблястої, п'янистої, дзвінкої,
І пурпур літа спалахом листви
Над бистроводною, глибокою рікою.

Ось димарі Гобокена й Амбой —
Металу, брукхту сонні цвинтарища,
Над кранами — гудків глухий гобой.
І день, гартований у димній хвиці.

Так зринемо ж з похмур'я в голубінь!
Вже там, за пагорбами, — мерехт хвилі,
Не попіл-згар — осяяна глибінь
І чудо плес, у сонці ззеленілих.

Яка ж ти кована із малахіту брил,
Русалко-хвиле, хвиле нездоланна,
Співаєш брязком срібнолитих крил,
Невтомна хвиле, юність сонцедана.

Вітай, Талассо! Вічносте, вітай!
Вітай, не скований нічим просторе!
Ти бунт і пря, ти радість і відчай,
Ти — брат мені, ти — молодість сувора.

II

Гримить, гримить недобрий океан,
І клетком надр вирує чорний морок.
В бурштинних глибах знявся ураган,
І гори-хвилі рушили в простори.

Тривас битва. З дальніх, диких скель
Відлуння зустрічає хвилю мстиву,
Не зронить снів причинний корабель,
Що йде в імлі,— прадавній, тихий привид.

І креше вал, і рве незламну твердь,
І вже здолав, розгніваний сновида.
Ось так колись зустріла горду смерть
У чорторях біла Атлантида.

БРОДВЕЙ

Поплив він сурмами в столику ніч,
завив валторнами моторів,
відвалив драпіжні брили,
щоб завулки, пащі бірж
і темінь брам заголосили
по заграві зів'ялій серед мли,
по заграві, умерлій на світанні.

І ніч відстукує хвилини куті
скляними гранями прозорих будівель,
і ніч, карбована приборями юрби,
повзе удавом крізь асфальтів плити,
крізь джунглі камінюччя, звали скель,
щоб гад слизький, отрутою налитий,
світючим черевом життя живе давив.
О захисте ділка, банкіра і пронози,
о шелесте захланного банкнота,
о всеспустошуючий боже,
утверджений на кам'яних висотах,
в почеті кациків * холодного Волл-стріту,
пливеш, пливеш, мов ідол мертвоокий,
безоднями безликого Бродвею,
і нишкнуть юрби, звірі, діти,
коли по здобич вивповза удав
й повзе по сходинках святого Вавілону,
розніжений веселками неону,

* К а ц и к (касік) — великий поміщик;
тут: ділки, бізнесмени (*исп.*).

волочить тілища важкого звої
по мармуру гудючих капиц,
де витліває електронний робот,
рабу живому брат,
невільнику отому,
що поміж карбами нічної зміни,
зсутулений, осліплений і глухий,
народжений в закиненій щілині,
поміж заліззям, сопухом жебрачих хиж,
свій вік без імені відробить,
щоб на міських дешевих цвинтарях
нікчемним брухтом догоріти.
Чи є ще джерело під цим асфальтом,
чи є живі в пустелі без світань?
Чи під громаддями базальту
ще мерехтить осердя сподівань?
А може, гейзером ще видзвенить, спурхне
крицевокрила мрія, щоб в звитягах,
мов урагану прапор, заспівати
і кармазином пропалати,
як заграв провісних наснага?

Каньйони вулиць вмасш ще, Бродвей,
заб'ється серце не камінне, ще живе,
і, стрінувши людину, друже,
у час дзвінкий, коли асфальтом пророста
зеленошумне слово, слово дуже,
промовиш через хугу й дощ:
«Ні, не минайся,
будь,
постань!»

АВЕНЮ ДІАМАНТІВ

Гасне прозолоть літа, індійського літа
у скляних саркофагах мовчазних споруд,
самота — як хмара — в оранжевім вітрі
висне маревом крил понад плесом отрут.

Між бескеттями, в урвищах давнього брану,
з попелищ Вавілона, в Ассирії надр
виростає потвора, і гул урагану
дудонить над пустелями зваги і зрад.

Ось за вильотом викресав скалками скелю
кінний велет, рабів ватажок — Болівар *.
Йому б Анди бунтарські, та хитрий Рокфеллер
орлий обрій в сталеве яро закував **.

Височить авеню, розстилас безодні,
де калічить людину облуди іржа,
де сичать і палають пожежі неонів,
нависають над містом, як лезо ножа.

Крізь безлюддя асфальтів раби одержимі,
навіжені сновиди наосліп біжать,
де самумів одчай, де веселка крижини,
де дощі діамантів, де золота жар.

* Пам'ятник борцеві проти іспанської кормиги Сімону Болівару, що стоїть на вильоті Шостої авеню. (Авт.).

** На розі 50-ї вулиці і авеню Діамантів Рокфеллером збудовано так звану Рокфеллер-Сентер — громохку височенну споруду. (Авт.).

Ось дебелий боксер і вгодований гангстер,
кардинал і галайстра пляхетних падлюк
і прудкого «лінкольна» сіяючий панцир
пропливають повз нетрі ф'арбованих шлюх.

Їм чманіти, як нетлям, б'ючись у вітрини,
за якими міниться мана золота,
витлівають медузами скорбні перлини,
і жемчужну жарінь хижа ніч огорта.

О ловці тих перлин із глибин океану,
трударі у проваллі алмазних тих шахт,
скільки треба ще сліз, щоб скипів полум'яно,
засвітився зорею отой діамант?..

Авеню ще не лине у сонячні тали,
ще підвівся світанок, мов зморений кат,
крамарюючи кров'ю, статечні міняйли
сиплють жемчуг у гирла неситих гармат.

Так приходь же окраєм безлюдь, Дамаянті *,
повз бескеття, що рветься шпилями до хмар.
Ти ж бо знаєш — свічіння оцих діамантів
люд штовхає у прірву, на смерть і на згар.

Ти — мій гнів, Дамаянті з чудесного краю,
це моя у твоїй полум'яна рука.
В наших грудях давно вже бурлить і палає
гніву твого й могого неугасний вулкан.

* Індійська дівчина в багряному сарі. (Авт.).

БАЛАДА ПРО СВОБОДУ

В стугонінні споруд, де бескеття бетону,
Де тварюка залізнокігтята,
Сама до одвічного кола прип'ята,
Безвида, в системі нестримного руху
Піднесень і спадів,

Мільйонноока

Громохка,

Прудка,

Гасне, чаклована пасткою прірви,
У скресі неоно-крицепотоків,
В двигтінні цуцких електронів,
Людина —
До баржі прикутий
Варнак.

Він — в'язень в пурпурнім квадраті
Зветшілої кліті-кімнати:

Вікно у подвір'я, де діти зів'ялі,
Де, мов анаконда, сопух і гнилизна.

Стає у двобій він із мороком, з тишею,

з мислею навіть.

Ця мисль докучлива — повзе, мов павук,

Ще пручається, прагне і скиглить,

Та за мить вона скнітима:

Мисль варнака і в кайдани закутого в'язня.

Так слава ж Свободі!

Кричати б лиш «пробі!». Дарма.

Ти не вирвешся з пастки, причинний!

Твоя гордість людини нінащо: ти покидь!
Ти — ніщота ніщот. Твоя доля — тюрма.
Ти засмаганий чадом племінного гніву,
Відколенець, ти — парій, ти — тлінь.
І обличчя свого ти не бачиш ніколи.
Це лиш маска, лиш черга в юрбі безіменній,
Вий од болю — не чує ніхто.

Ні-бо: слава облуді!

Ти живеш ще. Жебрацька могила пожде ще.
Проповідник спасіння тобі прирікає облесно,
На розстаях швидких авеню,

з переконливим текстом:

Милосердя тобі, підлих пристрастей рабе,
Людино без імені, частко величних машин,
Пиле, пір'їнко, нікчемне ніщо електрона.
І висне любашно ченцем-протожером,
Уста — наче п'явки: спасіння по сконі,
Спасіння у синяві раю,
Ще б лиш каяття, каяття й покора.
А тавра? — кричу навіжений я,— тавра погорди,
Тавра на чолах нікчемних і хворих,
Тавра рабів — бунтарів злоречивих,
Тавра убогих, терпких, нечестивих?
Гетьте від мене, пронози-ченці,
Знає таврований сам реченці!

Петербурзька поема

Фрагменти

ПОНАД НЕВОЮ ІДУЧИ...

I

Де хмуристь вод — росте у ніч фортеця,
курантів боєм вкована в імлу,
і ледь бринить ігла Адміралтейства,
повзучих хмар пронизуючи гул.

Нева аж стугонить. І хвиля пінна
несито креше сторожкий причал,
та мовкне, знітившись. І знов каміння
встає на відсіч шквалам і ночам.

У битвах полягти сновидам-хвилям,
не пронизати мряку променю зорі.
Мовчанням — берег, море — квилком
стрічають день, що рветься з якорів.

За гранню діб граніту не ронити
холодних сліз. На лезах бурунів
їх вип'є, висушить солоний вітер,
і крізь хуртечі млу у вічнім сні
зітхає тінь поета. Може, чайка
черкне крилом крижаний скрес Неви?
А може, відгуки троїстих райдуг
відгорнуть тугу туч, вагу сивин?

Окуте хвищами, обледеніє місто —
замислений, скелястий сад,
високих вікон брязнувши намистом,
погасить гуд безсердних колонад.

І лиш зорі, зорі, що не холоне
в поетовій долоні, заяснить.
Леліє бронзу вогнегривих коней
синяво-білий тихий сніг.

II

Остінь * у Вільні — Дуня Гусиковська
і тиха Вілія.

О синяво Литви,
о сутінь брами Гострої, де ховзько
лик фґранцисканина щезав, де й ви
мінялись лезами, завзятці-фїларети,
де крок, Адаме, ще лунає твій...
Була ж би швачка музою поетам,
коли несмілий погляд кріпаків
за нею йшов?..

А ти, Оксано,
посестро мила з давніх-давніх літ,
в моїй Кирилівці — вітчизні вбогоданій,
де божий люд, чорніший від землі,
виорює широкі панські ниви
і день у день мовчить, бо у ярмі.
Та серце не мовчить ревнине,
не втішити його причинних мрій.

Залишиш синь очей у пам'яті навіки,
і посміх голубітиме, Оксано, твій,
а ти — таврований варнак і недоріка —
додай ще більшої журби собі.

Блукати лиш розпуттям, велелюддям,
В сирій, вітрами битій даліні,

* Під стіною.

сирітську долю люди не огудять,
хіба що поглузують...

Кат мені

цю долю дав.

Свинцеве вухо боже
не чує кривд, велить лише терпіть,
йому вельмож, панів-бо щастя гоже,
а ви, невольники, моліться і мовчіть.

Ралець вам за покору: голубина
вітчини книга слав, що загули,
та й уві сні — дніпрові крини,
що над сагою стиха розцвіли...

А вдосвіта вже буркотить Ширяєв,
брєде по вулицях недобрий день,
над омелою — гайвороння зграї,
і над Невою — марєво рудє.

Гірка цієї провесни отрута:
відро із вохрою і квач. Малярчуки,
склярі... і майстрів хліб глевкий,
і серце втомлене.

Прелюта

дана вам доля, кріпаки.

III

Кричать фореїтори: «Па-ді!»
Піддячих натовц, рій лівреї,
кіраси, ківери, султани
ясновельможнійшій орді
вклоняються.

Задріботить німкєня,
натурщиця, Литєйним, і улани
шаблюками гримлять.

«О мій Рилєсве, о брате!
І ти ось тут стояв, крилатий
свободи миттю, і співав
про щастя вольної вітчизни,
про день, що в заграві вставав,
аж поки пісню нездоланну —
Рієго провістя тираном,
петлею не зашморгнув кат».
Карє і сніг. Карє і дим гарматний,
розлога площа в білій шаті,
птики, що памороззю взяті
і хуртовиною зачаті,
свободи штурмани завзяті,
і прапор юності шарлатний,
і кат, тривогою пройнятий.

«Поборники святої волі,
із тьми і смраду, із неволі,
царям і людям напоказ,
на світ вас виведуть надалі
рядами довгими в кайданах...» —
так шепотів чабан, і за Байкал,
понад чавун, понад граніт,
що тінню починав бриніть,
шугало слово кріпака.

Лелійте ж, друзі, у вертепах руд,
в кайданах у Якутську, в Зерентуї
святеє полум'я.

Ваш труд,
ваш подвиг, рицарі, не всує.

Окови зойкнуть, падаючи долі,
повстане люд, піде назустріч волі,
і крові юної червець коштовний,

що проступає в камені безмовнім,
в примерхлім синьо декабрі,
візьмуть за стяг свій нуждарі.

V

Палати — їх. Твоя ж — убога хижа.
Їх — злото й радощі. Твоя — журба.
Такий ось і талан нестимеш
з тавром невільника-раба.

Що ж їм людина? Тільки чорні,
мов сорочки на тілі батрака,
одлічать душі. Так довіку жорна
їм обертали. Завтра кат,
сам ротмістр Енгельгардт, програє
у штоса їх чи звідає з газет:
«Я дівку роботящу промінюю
хоч на хорта, чубук або й кисет...»

На торг вели рабів німих немало —
сестер, братів — етапами, й канчук
свистів... Ти й сам зазнав, бувало,
тієї ласки з панських білих рук.

Гартуй, невольнику, насагу в крицю,
щоб серце вірне гнівом наситить.
Душа твоя — не крига, блискавиця
розколе ніч ножем святої мсти.

VI

У заметіль труну промчали. Місяць
сріблив і леденив жандармський вус,
і тучі клубились на радість бісам,
справляли тучі бісам перезву.

Він впав, підкошений, орлам і бурям любий.
Був сміх його дзвінкий, криштальний вірш —
тиранам вирок. Прирекли до згуби,
і простелився дим — снігами вшир.

Немає Пушкіна. І чорних крил киреї
Гурзуфа легіт не розмає, знатиме Адам,
що під сузір'ями північної Астреї
не жде його причинність молода.

Лютує заметіль, Тарасе. Не вщуха-бо
недобра хуга. Що ж, пора, йдемо.
На саях пан розсівся величаво,
а нам, либонь, своє тягти ярмо.

Кого ж гульвіса наш програє в карти?
Чия сльоза скипить на ломберних столах?
А скільки їх, забритих, у солдати
звелить погнати панська примха зла?

Лютує заметіль, Тарасе. Гайвороння
полошить грім оркестрів і бенкет вогнів.
Ген у палаті, в розтрубі волторнів,
в вікні знайомий профіль скам'янів.

VII

Яриг юрма, і поблиск алебард,
і цокіт кінних лав, і шпаг світіння,
за північ — маскарад, а вдень — парад
і рукавиці білої мигтіння.

Не сон, Тарасе, люта правда, яв
кріпацьких днів, волочених на дибу.
Чи ж це не кат свій погляд зупиняв,
коли знеможений із лави вибув

солдат поміж шпалерами шпіцрут,
коли бунтар, що в ласку не повірив,
йому писав її «благословенний кнут»,
ішов етапами Сибіру?
Європи коронований жандарм,
владар достойних щелепів налитих,
цей вінценосний велет ріс до хмар
у зливі золота, під рев митрополитів.

Полків, хурдиг і хабарів шинкар,
велитель канцелярій, віцмундирів,
капрал капралів, над царями цар,
украдливий катюга у порфірі.

Його не задавила шибениць петля,
його не залила ще кров Варшави —
над натовпом лакиз гугнявих,
повз лєсть красунь іде і на полях
дарує смерть поету, а народам —
від бога даний — стереже тюрму,
і поспішас вірний Нессельроде,
щоб

бути

по цьому,

щоб мчали в царства тридесяти
фельд'єгері,

щоб верстви мерехтіли,

щоб сніг із-під копит і, взяті
у шори, обрії німіли.

Діли, Тарасе, чорну самоту,
одчай камінних ліній з містом:
його рокованість, сповиту у сльоту,
ще розпромінять шпаги декабристів.

VIII

Тече вода в синє море...

Т. Шевченко

Минало літо. Віз чухонець сіно.
Не шелевіло. І отав рахмань
прилинула у місто. День повільно
шамшив садами, стиха потахав.
І йшла безвія ніч, і скнів в утомі
граніт розжєврений, дзвеніла мла
над розімлілою рікою, наче промінь
сліпучо-білий, мертвий — ніч була.
Ніч горобина, біла.

У саду Германік
у мрамурі лелів під шепотом беріз
жагу розбійника: цей сад духмянний
захланність імператорів зберіг.

А він — причинний:

«О Сошенку, друже!

Тече вода у синє море, і повік
квітчається земля весною, дужі
шумлять дуби тисячолітні, рік
сокочуть хвилі. Рим Еллади
зміняє злагоду, і знов гудуть віки:
чи з ними, крізь жагу і зраду,
митцям брести вздовж Лети, вздовж ріки,
байдужими до кривди і неволі?
Чому ж землі отій скверніть?
Чому ж це правда не розколе
брехливий день і хижу ніч?
Чому Германікам, псарям прелютим,
чому ж це нелюдам хвала?
А їм — невольникам забути —
земля, мов пекло, і хула?

Не в синє море, всп'ять полине
багряна полумінь-ріка,
і отверзе уста знімлі
судді і месника рука.
Судді, що правий і незмінний,
судді, що нині сам — юрба,
судді, що з божого веління
кайдани волочив раба.

Повстаньте ж, вбогі і могутні,
чиніте суд і рвіте, рвіте
ганебні пута, а розкуті
це пекло кров'ю окропите...»

Мовчи, причинний...

Вогневіс

зоря росиною згори.
Туман з Неви. І в ніч безвію
шумлять в саду осокори.

ІХ

О визвіл, о воля, о сонце весняне!
О доброго Брюллова пурпур полотен!
О лоба Оксано, посестро скорботна!
О друзі сердешні!

І небо розкриллям орел розпанахав,
ширяє орел у підхмар'ях високих.
«О крил, о могутніх!» — яснів сіромаха,
митець над Невою, юнак кароокій.

Лункі анфілади. І сутінь майстерні.
І Фідія мармур. І тихі аркади.
І з брам академії — з усміхом — Штерняберг.
І книги, і вірші. Естампи й балади.

Х

Прилине і слава — безжурна шинкарка,
а дума мандрує в степи.
І бронзу крутого чола недогарки
різьблять і шепочуть: «Герпи!»

А що по тій волі, коли у неволі
твій брат, а навколо — тюрма?
І квітець веселий, і волі роздолля,
а серце у кризі. Дарма.

Вже сходить у ніч, мов безсоння,
твоя не вечірня зоря,
і вдарять пороги, і вихор розгорне
пломінні листки «Кобзаря».

ХІ

Дванадцять бокалов високих стоять...
Т. Шевченко

Майстер-мудрець відчеканив опал,
винам у ньому жахтіль.
Вип'ємо, друзі, за сивій Урал,
де той опал мерехтить.
Пініше у чарах шумує вино,
келехів дзвонить кришталь.
Радість нам, друзі, сьогодні дано,
кинем об землю печаль.
Молодість з нами — зорі, блакить,
юність — тиранам грізна,
плюменем бунт наш, вогнем клекотить,
вип'ємо, друзі, до дна.
Сповнені вінця червоним вином.

Хто не хмільний нині з нас?
Вже колоситься свободи зерно,
всі — на жнива, бо вже час!

XII

Так карбував тавро кріпацький вік,
у шлюзах бився чорторий, сірів туман,
і сон з-під набрякаючих повік
зганяли фарботери крадькома.

Не липи Гатчини — пустир і пилюга,
похмурий майстер, камінь — хліб гіркий.
Ось інвалід з ціпком пошкутильгав,
ось повезли товар у рундуки.

І скрізь одна печать: капрала муштр.
Велитель шибениць промчить у Петергоф,
і випещений вус над стягнутістю вуст
завершує портрет, щоб остовпів народ,

щоб словом застиглих вирл його прошив
монарший зір. А той, хто черв,
нехай не мудрствує у сопухах корчми,
де чорні крила мавстат простер.

Прокислих клітей прірва, і юрма
дітей в трупцобах темних. Доки ж люд
терпітиме, скажи, безрідний, нам,
коли ж їм кара, праведний наш суд?

Кватирку вітер рве, і на етюд
лягає заграва. Скажи, скажи мені,
коли це горе в крицю переллють,
перекують, Тарасе, в гнів?

XIII

— Історію вашу я знаю, небого
(я ж сам — сирота, навкруги — чужина):
рабиня, хористка у графа старого,
актриса сумирна, арфістка... Хто зна,
вас скільки таких, безталанних, в туманах
блукає: хоч з мосту та в воду.

Мигтять ліхтарі.

«А як звати?»

«Оксана».

«Хоч мати дала вам і очі і вроду,
лиш долі...»

«Не треба, мовчіте!

Ви чули — зітхали посестри бентежно,
ви чули — сумує за ними-бо вітер,
ви чули — як арфа убога мережить
їх пісню в трактирах?..

Панам на розвагу,
приїжджим поручикам, німцям — і п'яна
гульня їх до рана, дозвілля ватагам
столичних гульвіс, дармоїдів...»

«Оксано,

нам тихих пісень сумовитих не треба.
Вже полум'ям помсти займається небо,
і ті, що терпіли, до ладу говорять,
снага їх — мов вал захмелілого моря
і вулиць окрай, де знедолені плачуть,
панам ми ще справим бенкети собачі,
гармати ще викотять нам каноніри,
щоб, як у Парижі, народу довіри
не зрадили ми і багнетами в ряд
заблис насторожений стрій барикад,
щоб графську породу петлею кодоли
тягли на ліхтар лицарі «Карманьйоли».

Не очі Офелії — синьо-зелені,
Оксани — причинної очі шалені:

«Прощайте, художнику, може, й поете,
ідилій не треба, не треба й сонетів.
Про ніч, що пожежею бунту пащить,
про ніч, що багряна і чорна, пишть».

Де Троїцький міст порина в мряковиння,—
Оксана минулась, арфістка причинна.

ХУДОЖНИК

Він на естампі Пампієрі з міді туч
ескіз накреслив.

І орли з-над круч
злітали воду пити і бенкет майстрам —
красуні усмішка з овальних рам,
коли б в тривозі не зійшлися брови
і не притьмарило свічі крило:

«Чи вітровінням принесло
моїх степів синіючих розмови?»
Ні, друже мій. Пісків пустельних вихор,
і моря дикого простори,
і крик шулік, і горе-лихо —
твій верстовий, твій шлях суворий.

I

І ти не згадаєш. Оксано! Оксано!
А я й досі плачу, і досі журюсь...
Т. Шевченко

Була ти ким, Оксано синьоока?
Тополею, що виросла висока?
Русалкою у голубиній млі?

Чи поникала снігоцвітом
у степове, палюче літо
лілеєю на золотому Пслі?

II

Понад Невою ідучи в туманах,
зорю стрічав не полум'яну
приятель Штернбергів — моряк.
А до світання, у хатині,
мережив вірші він причинні —
злидар, безрадісний кріпак.

III

Музикою лунали зали де Лавалів,
і флейти звисока прослали
червоні смуги на Неву.
У кармазинове те свято
любив як з братом розмовляти
із Галайдою наяву.

IV

Ще чорний ворон ворогу закриче,
ще засмієшся, Залізняче,
а я — у відсвіті вогнів
з тобою мій бенкет багрянний,
аж доки сонце не загляне,
справлятиму хоч уві сні.

V

Минула північ. Стукають у двері.
Чи бути гостею моїй химері?
Чи це лиш спізнена луна?

Неквітчана, північна мрія?
Чи Катерина у зав'ях,
сердешна, долю прокліна?

VI

А може, знов мене крізь хугу кличе
ця скорбнолика Беатріче?
Нема нікого. Тиша й тьма.
Отак і молодість поденника убога,
як і твоя, посестронько-небого,
німа, ґратована тюрма.

VII

Розпуттів велелюдних юродивий,
чи Перебендя незлобивий,
я жити в світі не посмів
без дум і без журби. Учила,
Оксано, ти, щоб серцем і очима,
д у ш е ю розмовлять я вмів.

VIII

О славо, влєслива кумо-шинкарко,
адже ж при вбогім недогарку
митець з тобою раював.
Проте твої медоточиві
були, о славонько, лестиві
твої химернії слова.

IX

І цей камінний посміх Антіноя
не скаже нам, а скільки ж золотої

тієї нитки горя і журби
наткали Парки — не ліниві ткалі,
щоб нам в юдолі цій печалі
суворістю талан різьбить.

X

У млі розвіялась чи щезла між юрбою,
як і завжди, лілеєю блідою,
і сніг замів Гостиний двір.
І над мостом, де чорні тоні,
летіли вчвал камінні коні,
де шепіт линув тихих зір.

XI

Прощай, гранітних берегів полоне,
прощай, петрополіський Вавілоне,
прощай, горище мрій і дум!
Та не псалми, химери кволі,
а правду людської недолі
беру в дорогу я тверду.

I ГОРОД БЕЗКРАЙЙ...

I

Клавесин з антресолей закінчує фугу,
скиглить вивісок бляха,
і в тінях за мить
погасає столиця. Це провесінь другу
починає свобода, а серце щемить.

В орденах, у салонах — вгодована велич,
відзеркалює сійво мертвоти паркет,
благоденствія пиха росте попід стелі,
і шамшить лебединня святоші липке.

Еполети осяють дворянську натуру:
о надіє держави, о скарби чеснот!
І прикрасить портрет благородної шкіри
вітальню нащадків...

Мовчазний народ
благоденствує теж із фабричними в норах
(чом і наш, вітчизняний,

не встане Бланкі? *).

Адже бурі зцілющої прагнуть простори,
адже котяться селами гасла лункі...

Тьма і холод кругом. Не співає палітра,
і цикуту допив, посміхнувшись, Сократ.

Чи й тобі у гіркоті отрут спопеліти,
Чародію офортів, ждучи, щоб з-за ґрат
тих чавунних, мов провесни

повідь вогненна,

з надр палала, спалила до самого тла
правда світ цей, щоб правда натхненна
враз до сонця незрячих рабів повела...

Розчинити б вікно на Неву. Ніч у стомі
і зірниці — відлуння поетових мук.

Де ж апостол той гнівний із словом,

як племінь?

Де ж пророк стоязиковий? Де він — Кармелюк?

* Бланкі Луї-Огюст (1805—1881) — французький революціонер, утопіст-комуніст.

І в цьому бушуванні бурі,
що йшла з балтійської імлі,
хоч без надії, та були
стихії грому.

В їх натурі
закон борні є двох начал:
життя і смерть, снага і кволість,
кайданів зойк і сонце волі,
сувора світлість і печаль.
А як здолав він — раб похилий —
ганьбу неволі? Як зумів
це серце пронести в ярмі?
І звідки він тієї сили
узяв, щоб жити і страждати,
щоб тільки нишком заридати,
коли не бачить ворог злий
і не сміється? О, сталив
він серце довгими роками,
щоб людська ця хистка душа
палала полум'я скалками,
як лезо мстивого ножа.
Він не за себе, а за брата
кував цю муку семикратно
і втомленим, глухим рабам
могутнє слово «боротьба»
хотів переказати. Гнівом
в святій ненависті горів
і світ цей у нерівній прі
змінити прагнув. Розітліла
в живому серці кріпака
ця правди іскорка палка
і спалахнула у пожежу,
щоб суховієм спраглих літ
у простір кутий, у безмежжя
рознести вихром на весь світ.

Ревіть же, стугоніте, бурі,
грай, море, бийся у граніт,
ще будеш ти не раз гриміть,
як і колись, у дні похмурі.
Це ж буря, молодість моя,
що з нею гартувався я,
громаддя вернучи і брили
важучих дум. І не дурили
мене вони в горнилі літ.
Був мій палац — убога кліть
над петербурзьким флегетоном,
там, де хирлявих кленів крони...
Я знав, що із глибоких надр,
де пекла жар, неволі чад,
росте снага людей прекротких,
моїх знедолених братів.
Я сам, караючись, хотів
їх біль притишити жорстокий,
усіх, чий злий талан я знав:
рабів, штемпованих, проклятих,
безвинних, тихих голуб'яток,
усіх, хто серцем — не лукав.

О молодість моя сувора,
о мій похмурий Петербург,
овіяний снігами пург,
крутої Півночі просторе,
Неви бездонна, бистра муть,
мене не кличуть і не ждуть
царі і в золоті вельможі.
Ще день прийде — біля рабів
я слово правди і свій гнів
поставлю волі на сторожі.

Публіцистика

КРАЇНА РОЗКУТОГО ПРОМЕТЕЯ

*Інтерв'ю з кореспондентом
«Українських вістей»*

— ЯК ДОВГО ВИ ПЕРЕБУВАЛИ НА РАДЯНСЬКІЙ
УКРАЇНІ І ДЕ САМЕ?

— Я перебував на Україні майже увесь червень. Приводом до подорожі були величні врочистості, що відбувалися на Україні в зв'язку із 150-річчям з дня народження нашого великого поета Тараса Григоровича Шевченка. На жаль, я опізнився на початок святкувань, але ще пощастило мені бачити непроглядні маси народу, що зібралися на Чернечій горі, віддаючи пошану великому Прометесві. На своєму віку я не бачив такого могутнього, такого справді всенародного торжества. Думаю, що нема в світі словотворця, чие ім'я, чия творчість, чия пам'ять була б оточена такою полум'яною любов'ю мільйонів, утверджувалася б дедалі сильніше і глибше в часі і просторі. Рік 1964-й — це рік неподільного володіння Шевченка на Україні. Не можу без хвилювання відзначити саме цей момент. В Києві, в будиночку на Шевченковому провулку (колись Козине болото), біля шовковиці, садженої ще поетом, біля пам'ятників Тарасові в Києві, Харкові, Полтаві, живому серед моря квітів і вінків, у Вільшаній, у Будищах, у Шевченковому (Кирилівці), Моринцях, Чигирині, Сокиринцях, Яготині, словом, всюди, де мені доводилось побувати слідами Кобзаря, влада поетового слова, безсмертна велич

його нескореного духа була присутня і стоїть та стоятиме вічно на сторожі українського народу...

— КРИМ КИЄВА І ШЕВЧЕНКОВИХ МІСЦЬ, ДЕ ЩЕ ДОВЕЛОСЬ ВАМ ПОБУВАТИ ЗА ЧАС ПОДОРОЖІ?

— Я відвідав Львів, Луцьк, Ковель, Володимир-Волинський, Сокаль, Стоянів, Горохів, Івано-Франківськ, Донецьк, Краматорськ, Макіївку, Артемівськ, Кременчук, Запоріжжя, Решетилівку, Диканьку, Полтаву, Харків, Суми, Гадяч і багато інших міст та селищ на Україні. Кожна місцевість полишила в мені незабутнє враження, найбільше ж — Київ, у якому я був ще малою дитиною (останній раз у 1917 році); це найпрекрасніше місто у світі, місто садів, квітів, далекої, срібнолової старовини і дзвінких, чудесних людей. І звичайно, Львів — місто моєї юності, яке ж не подібне до того давнього Львова, глухої, провінціальної закутини.

— З КИМ ВИ ЗУСТРІЧАЛИСЯ ПІД ЧАС ВАШОЇ ПОДОРОЖІ?

— Я мав приємність бачитись з давніми друзями, із знайомими по листуванні, з товаришами по перу — письменниками і журналістами, я придбав собі безліч друзів і знайомих з найрізніших сторін України, зустрічався з представниками найрізномродніших професій, покликань і занять — з шахтарями Донбасу і Нововолинська, з колгоспниками Полтавщини, Волині і Львівщини, з письменниками і митцями, з діячами кіно, театру, телебачення, мистецької самодіяльності, з обласними і районними громадськими діячами, з академіками-науковцями, з лікарями, педагогами, народними умільцями, якими, наприклад, славиться Опішня і Корсунь-Шевченківський, з молоддю студентською і середньошкільною... Всіх не перелічити...

— яких письменників ви зустрічали?

— В Києві, на ґрунті Спілки письменників України, я мав приємність познайомитись із видатними письменниками Радянської України та провести з ними ряд бесід про літературне і видавниче життя країни. Зустрічав редакторів і співробітників столичної преси і літературних видань, як «Вітчизна», «Дніпро», «Барвінок» і багато інших. Незабутніми залишаться для мене зустрічі з майстрами української поезії і прози: Максимом Рильським, Миколою Бажаном, Василем Козаченком, Платоном Вороньком, Юрієм Смоличем, С. Голованівським, О. Ільченком, П. Панчем... Особливо хвилюючою була зустріч із молодими і наймолодшими київськими поетами. У Львові зустрів я давніх друзів і знайомих — Ірину Вільде, Тараса Мигалю, Андрія Волощак, вперше мав приємність і честь бачити Володимира Гжицького, Ростислава Братуня і багатьох молодих поетів і письменників, згуртованих біля журналу «Жовтень». Кипить і шумує, мов іскристе золоте вино, поетична творчість України, поновлювана щоразу новими і високоталановитими молодими силами. Ідуть палкі дискусії, всюди і скрізь відчувається любов до рідного слова і глибоке піклування його далішим розвитком.

— що, зокрема, цікавило вас на Україні?

— Ідучи на Україну, якої я не бачив стільки літ, я, зокрема, як історичний белетрист, думав, що в першу чергу мене цікавитимуть пам'ятники старовини і місця, пов'язані із славною минувиною нашого народу. В дальшій черзі — краєвид України, що пам'ятався мені непаче через серпанок, як дорога казка, або був відомий з картин наших образотворчих майстрів чи, врешті, з кінофільмів. Щодо краєвидів, то вони знов же таки неповторні. Я не

увяляв собі, що Україна, зокрема Придніпровська, така розлога і така прекрасна. Київ або Полтава — це міста неперевершеної мальовничості і величного чару. Не диво, що вони дали стільки чудових ліричних поетів або майстрів кисті, як Пимоненко, Їжакевич, Мурашко, що їхні твори розповідають про красу прекрасної нашої Батьківщини.

Що ж до історії, то мої друзі на чужині, читачі моїх історичних романів, можуть зрозуміти моє глибоке хвилювання, коли я стояв на Софіївській площі або на Володимирській гірці, біля пам'ятника Богданові Хмельницькому, чи в подвір'ї садиби Панааса Мирного, або на полі Полтавської битви, де мріють в синявій димці шведські могили, чи на полі бою під Корсунем-Шевченківським, того з 1648-го і того з 1944-го, або біля урочища Княжі Байраки біля Жовтих Вод... А скільки ж слідів слави нашої від далекого середньовіччя аж донині живуть і хвилюють нас: Золоті ворота в Києві чи друкарня академії в Києво-Печерському заповіднику, шедевр Растреллі — Андріївська церква у Києві, славетні пам'ятники українського барокко, їх новітня реконструкція втілена в будинку колишнього Полтавського земства, або, врешті, Львів чи Луцьк з їхньою архітектурою готичною і ренесансовою, поцербленою віками...

— А все ж?

— Я збагнув, що повз красу краєвиду і мовчазну промовистість історії, яка вічно жива і яку оточують на Україні особливою любов'ю і пошаною, найважливіше для всього сучасного і майбутнього нашої Батьківщини — це насамперед люди, народ в усій його широчині. Це народ-герой, народ-велепень. Я доземний свій поклін складав йому — творцеві нового життя, творцеві не раз на пустелі і на

руїнах, реформаторові життя, каменяреві нового життя, що, зокрема, після жорстокого воєнного лихоліття народжувалось на Україні на руїнах і на бур'яні... Всюди, куди не кинути оком, цей народ будує, трудиться, творить. Згадаю Шовкобуд у Дарниці, Кременчуцьку ГЕС, де постало нове і схвильоване море, ще могутнішу Каховку, згадаю завод готових будинків, що широким масивом розлягається під Києвом і де продукують цілі будинки, які монтують згодом протягом кількох годин по цілій Україні... Згадаю Нововолинськ і Роздолля, цілком нові міста важкої і гірничої індустрії, що постали на Волині і на Львівщині. Згадаю Краматорськ, Донецьк, Макіївку з їхнім могутнім, потрясаючим красивом шахт і пород, шлакових полів, мартенових печей... Згадаю Харківський машинно-тракторний завод. «Арсенал» у Києві, автобусний львівський, згадаю Ковель, Луцьк, Стрий, Броди, Горохів, Сарни, які я знав богом і людьми забутими, глухими кутами, а які нині перетворились в сонячні, бездоганно споряджені міста з алеями тополь і каштанів, з струнками корпусами модерних будинків, проєктованих у високоестетичному, українському національному стилі... Згадаю підприємства, де мені довелося бувати: портові споруди, морської і річкової плавби, друкарні, комбінати харчової або текстильної промисловості, редакції, банки, ощадні каси, кооперативи, Доми культури, універсальні крамниці, вокзали автобусні і залізничні, аеропорти,— всюди, де існує людське життя і людська ініціатива, я бачив чудесних, неповторних, милих і хороших, привітних і дружніх людей, що, незважаючи на величезні труднощі, які залишила чорна спадщина неволі і царського та цісарського гніту, які залишила війна, найкривавіша і найжорстокіша, будують і творять життя, тим прекрасніше, бо воно

своє, воно рідне, воно ні для кого іншого, а лише для народу...

— ЦІКАВО БУЛО Б ДОКЛАДНІШЕ ДІЗНАТИСЬ ПРО ВАШІ ВРАЖЕННЯ...

— Тема України, України Радянської і то року 1964-го, саме з притиском це відзначаю, вимагає, само собою зрозуміло, детального обговорення. Про це можна писати книжку. Я маю надію повернутись до ваших читачів з докладною розповіддю про всі мої дні, проведені на дорогій, далекій, сонячній і квітучій Батьківщині. Ще раз підкреслюю вам, що центральною темою такої книжки буде у мене не лише історія чи краєвид,— я ще раз підкреслюю їх неповторність, їх невимовний, їх незрівняний чар,— але насамперед людина, радянська людина.

— ЧИ БУЛИ ВИ, МІЖ ІНШИМ, У ВАШОМУ РІДНОМУ СЕЛІ?

— Так, і з величезним зворушенням згадую про ці відвідини. Напередодні ми були у Львові, де, між іншим, письменниця Ірина Вільде гостювала нас у своїй милій господі на вулиці Кривоноса, недалеко від Високого замку, що його колись штурмував наш славний Максим Кривоніс. У незвичайно дружній і люб'язній атмосфері пройшли відвідини у Семена Васильовича Стефаніка, голови Львівського облвиконкому. Розмовляли ми з ним (це буде цікаво для американських українців) у просторому старовинному кабінеті, в якому пам'ятного 1908 року наш Мирослав Січинський за кривду народну застрелив цісарсько-королівського намісника графа Потоцького... Було цікаво конфронтувати історію: нині в цьому кабінеті син великого українського письменника, наш ровесник і друг, розумний і талановитий Семен Стефанік, муж справді державний, в ім'я народу і для народу працює, щоб на нашій землі не володіло більше ніколи право шля-

хетських загарбників, ні облудна «свинська конституція», а щоб утверджувалось і правило всім життям право господарів землі Лева і Данила, право українського трудового народу... Згадуємо при цьому і Марію Василівну Кіх, депутата Верховної Ради, що стільки запалу і труда віддала для відбудови і розбудови рідної нашої Західної України...

— АЛЕ КОЛОДЯЖНЕ...

— Пробачте... Стільки тем тиснеться мені, що я мимоволі трачу основну нитку нашої розмови. Так, були ми і в Колодязному. Знов при нагоді не можна не відзначити величезної пошани, якою оточується ім'я Лесі Українки. Поряд із Франком і Шевченком це третій найбільший міф сучасної України. Я не зустрічав дитини, ні молоді дівчини на Україні, які б з найбільшим благоговінням не вимовляли б Лесиноного імені і не починали розмову відомим «Гетьте думи, ви хмари осінні, таж тепера весна золота...». Чи не є це проникнення літератури в надра народної душі свідченням величезної культури цього народу, свідченням того, що він із проваллів порвався у височінь, в підхмарні простори?.. Друже, Україна — це країна розкованого Прометея. Того, що стільки сторіч карався за своє дерзання бути рівним богам. Нині Прометей визволений. Вчорашній батрак і чабан став інженером і доктором, керівником областей, рівних розміром двом чи трьом штатам Америки. Вчорашній плебей, варнак, парій, кріпак, раб став володарем духа: він будує міста, організує області, економічні райони, планує, творить, наказує, веде народ вперед і вперед...

Колодязикне — колись темне й глухе село. Нині це зразковий колгосп ім. Лесі Українки, це куль-

турний осередок, це прекрасні білі будинки на місці давніх курних хат, це широкі лани, заорані тракторами на місці давніх мочарищ і болот...

— ПРОБАЧТЕ, АЛЕ ЧАС КІНЧАТИ, ЯКЕ ВАШЕ ВРАЖЕННЯ В ЗАГАЛЬНОМУ І ЯК ВАС ПРИЙМАЛИ?

— Подорож на Україну — це найбільша подія мого життя. Я зазнав там такої дружності, такого чудесного приятного відношення, що мені іноді здавалось цілком буквально, що я омився в криштально чистому цілощому джерелі. Хвилини ці неповторні і незабутні. Доземний покліп складаю я Україні Радянській, друзям моїм новим і давнім тисну руку, землю, Батьківщину мою, Київ золотоверхий і Львів древній вітаю з-за океану: на славу народу українського, народу-велетня живіть і творіть. Щастя вам у дорогу велику, в майбутнє, зорями бите. Вмирати можна спокійно: народ наш живе, росте з кожним днем і житиме вічно. Це — велет, це Прометей, це сила нездоланна. Ось на цьому і скінчимо нашу розмову.

Нью-Йорк
1964

СЛАВНА ПО ВСІХ УСУДАХ

Вітання з-за океану

Шановні друзі! З нагоди 50-річчя Радянської України — цього великого свята всього поступового людства — дозвольте переслати до ваших рук мої найкращі поздоровлення й побажання творчих успіхів і здоров'я прекрасним людям славної по всіх усюдах України, всім працівникам великої літератури й мистецтва республіки.

Нещодавно осяявся світ епохальним звершенням радянських людей — першим причаленням радянського космічного апарата на Венеру. Вість про цю подію, широко коментована пресою та всією громадськістю світу, ще раз підкреслила велич радянської науки, яка невпинно працює на користь всього людства в ім'я благородних цілей — миру та дружби між народами нашої планети, співпраці задля щастя майбутніх поколінь.

Весь світ і насамперед його передове, поступове суспільство врочисто відзначили славу річницю цієї високознамешної і прекрасної події, якою стала в нашому сторіччі Велика Жовтнева революція.

Обговоренню цієї події присвятила свою увагу вся поточна преса й періодика США, вся її громадськість. І незважаючи на пікчемні спроби сил, ворожих поступові та справі миру й дружби народів на нашій планеті, не заперечною нічим і ніким правдою є ті величезні історичні досягнення, яких домоглися народи Радянського Союзу, що, гуртую-

чись оце вже 50 літ під прапором В. І. Леніна, півсторіччя тому протягом десяти днів своїм подвигом струснули, як писав Джон Рід, цілий світ.

Нехай же славиться цей великий день і ця знаменна історична дата, що відмежовує добу перестарілого, загибаючого світу давніх систем від світлої доби відродження суспільства і людини, яку відкрив Жовтень.

Нехай росте й міцніє увесь радянський народ в своєму невгамовному труді, в своєму невсипущому піклуванні за краще завтра всіх народів. Нехай красується і цвіте в гроні радянських республік Українська Радянська держава, відзначаючи в усіх галузях свого життя нестримний поступ, нічим не скуте зростання і щоразу нові, щоразу знаменніші звершення. Слава у віках Великій Жовтневій революції! Слава трудящим Радянського Союзу, слава Радянській Україні, яка здійснює заповіді Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки.

*Нью-Йорк
1967*

ПІСЛЯЮВІЛЕЙНІ ГЕРЦІ ЛЖЕПАТРІОТІВ

Ювілейні врочистості з нагоди 100-річчя від дня народження Лесі Українки, що так широко й велично відзначалися на Батьківщині поетеси, дали привід до чергового пароксизму безсилої люті зарубіжних «патріотів» з націоналістичного кодла. Їхні словесні старечо-немічні герці ще раз демонструють не тільки безмежну вбогість думки цієї хвалені «елітарної» шатії, але й її безмежний цинізм, замаскований лжепатріотичними лелітками, призначеними для обдурювання легковірних.

Не гребуючи взагалі ніякими засобами, вони не спляють, коли це потрібно, й перед шельмуванням навіть постаті такої історично суспільної вагомості, як Леся Українка. Влучно характеризував це цинічне поріддя Т. Шевченко, мабуть передбачаючи, що аморальність певних класів і прошарків суспільства має здатність рецидиву:

...За шмат гнилої ковбаси
у них хоч матір попроси...

Як за свого життя, так і нині наша велика поетеса не втішається надто великим визнанням убогих духом, зокрема заокеанської націоналістично-ліберальної «еліти». Ні творчість Лесі Українки, ні світогляд її нічого спільного не мають з відщепенцями. Тому виходять на кін фальсифікаторство й відповідна «інтерпретація», здійснювана різного роду «літературознавцями» з-під темної зорі. Це «експерти»-рутинці з досвідом шарлатанів, є між

ними і колишні співробітники «штабів Розенберга» та «Україне-пропаганда штафель номер 1», які приторочували свого часу і Шевченка, і Лесю, і Франка до германсько-нацистської «культури». Вони візьмуться за будь-яку операцію над мертвим або й живим корифеєм.

Ці пігмеї не володіють засобами для звеличення справжньої та не спотвореної Лесі Українки — це діється поза межами їхньої «сфери впливу». І в цьому причина їхньої безсилої розлютованості. Вони мріяли, щоб Лесю Українку не вшанували ніде і щоб не виявився їхній цинізм і брехня навколо цього імені. Їм не подобається, що Лесю вшановує, наприклад, ЮНЕСКО. Вони пиняться від всенародного урочистого проведення Лесиних днів на Радянській Україні та й по всьому Радянському Союзу. Вони зеленіють від злості, яка перекошує їм і так не вельми принадні обличчя, через те, що Лесю Українку перекладають російською мовою. Лютують від того, що Лесю вшановують у ПНР, ЧССР, НДР, Болгарії, Північному В'єтнамі...

Несамовита лють цих людей адресується також і нижчепідписаному, який мав честь і приємність бути учасником ювілейних урочистостей на Україні та в Грузії.

Тут, так би мовити, все це відьомське націоналістичне вариво з приводу Лесі Українки перекипас вщерть, навіжено булькоче, немов у славетному шекспірівському казані з «Макбета», й оповиває все докільля своїм сопушливим випаром.

Тож як тільки я повернувся в країну мого проживання — США, солідарним фронтом пішли на мене окремі гомункулуси й усі «достойні» пресові органи так званої діаспори, від католицьких до ліберальних, включно з усіма проміжними. Воно й не диво. Живу людину шельмувати легше, ніж

мертву, тим більше, коли вона досяжна «оперативному» заходіві.

Оскаженіння усіх, з дозволу сказавши, «речників вільної думки» значно посилив ще й той факт, що я почав друкувати в нью-йоркській газеті «Українські вісті» серію нарисів «Де полум'я її пісень», в яких звітую про своє тритижневе перебування на Батьківщині, змальовую все так, як я бачив, пережив і відчув.

Інвективи, коментарі й репліки цієї кампанії цькування не варті були б уваги, коли б не забагато вони мали інсинуацій і спотворень дійсності — відомого арсеналу всіляких пасквілянтів, які існують здавен і за своєю натурою саме й оперують тільки такого роду стилем політичної боротьби.

Згадаю лише найкурйозніші моменти.

Націоналістичним шкрябайперам не подобається насамперед те, що я взагалі брав участь в урочистостях. Не сподобалися мої виступи, які вони вичитували зі сторінок радянської преси. Мало грець їх не вдаряє, що я пишу про площу Калініна в Києві, про «рожевощокних хлоп'ят-суворовців» або про моряків Чорноморського флоту, яких я бачив на вулицях столиці Радянської України. Вони інформують своїх невимоглих читачів, що я, мовляв, «підвизався в Києві», що мене «випустили на сцену» в Грузії, одне слово, що я і такий і сякий (епітети з давновідомого «елітарного» лексикону). А дехто договорився до того, що я навіть не родич Лесі Українки, а тільки «уважаю себе» таким. Це вже найкурйозніше!

Либонь, не варто пояснювати їм, обдарованим нахилом до низькопробної пошлятини, що своацтво тут ні при чому. Загальповідомо, що в урочистостях, пов'язаних із вшануванням великих людей, завжди беруть участь і їхні родичі, нащадки. Рід-

них у Лесі Українки було й зараз є чимало. Мене ж республіканські ювілейні комітети запрошували на урочистості з нагоди 150-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка і 200-річчя від дня народження І. П. Котляревського, хоч я й не є свояком цих великих письменників. Я ж приїжджав на Лесине свято як український патріот, що шанує велику поетесу, і як український письменник та журналіст.

Ніякими «привілеями» родича не користувався ні я, ні будь-хто з інших присутніх на ювілеї своїх письменниць. І спроби заокеанських «спостерігачів» розпатякуватись на цей предмет можу зарахувати до категорії непристойного наклепництва. І назву його — з огляду на серйозність справи та зважаючи на похилий вік усіх інсинуаторів — лише жалюгідним.

Як якогось «заморського звіра», мене ніхто «на сцену» не «випускав». Очевидно, автори таких глибокодумних здогадів самі здавен тужать за ролями паяців-невдах або й ходять в таких серед своїх однодумців, де, як відомо, високо розцінюються кваліфікації до цього ремесла. Недоречні також потуги на «дотепність» («підвизався», мовляв), які, по суті, також є тільки невдалим виплодом тієї самої безсилої люті й духовної обмеженості.

Свій убогий ступінь перцепції ось такі горе-коментатори виявляють понад міру, хвилюючись тим, що я назвав Радянський Союз Батьківщиною Лесі Українки. Якись закапелково-смітникові мудрагелі беруться доводити, що, мовляв, «за життя Лесі Українки Радянського Союзу ще не було». Ви лиш подумайте, яка кмітливість! Яке відкриття! Проте нема сумніву, що ці «історики» і «літературознавці» не захикувалися б так від пересердя, якби хтось їм сказав, що, наприклад, батьківщиною Лесі Українки була царська Росія або принаймні

габсбурзька Австро-Угорщина... Бо ж тоді вони ще існували!

Радянський Союз — це таки Батьківщина Лесі Українки, бо він с втіленням її мрій, її суспільно-політичних ідеалів. І я це підкреслив удруге і ще чіткіше, ствердивши, що крицове слово Лесі Українки було в одних лавах з переможними прапорами Великого Жовтня. Ясно, що я мав на увазі Радянський Союз як духовну Батьківщину Прометесові дочки.

Більше того, я підкреслював не раз, що тільки в межах Радянського Союзу і країн соціалістичної співдружності можливе таке всенароднє й урочисте відзначення 100-річчя Лесі Українки. Воно виявляє мізерність і лицемірність потуг на «вшанування» письменниці націоналістичним зарубіжжям, яке, незважаючи на всі свої жалюгідні заходи, не могло підпорядкувати дух та ідеї співачки досвітніх воєнів своєму клерикально-фашистському ранжиру, прагнуло чимшвидше позбутися її ювілею. Це було і є, по суті, огидним профануванням імені великої поетеси та спотворюванням її спадщини. Вже, либонь, одвертіше повівся ультракатолицький табір, просто зігнувавши 100-річчя: sapienti satis!

Вичерпавши всі можливості свого блаженного інтелекту, пасквілянти залюбки вдаються до поширеного на ярмарках так званої «вільної преси» аргументу «ін персона». Ці бідолахи журяться тим, що я повернувся до США, до цієї «опливаючої багатством країни», бо не хотів, мовляв, залишитися в Радянському Союзі.

Ось як турбується хтось мою долею! Представники американо-української реакції сердечно прагнули і, мабуть, навіть молилися, щоб мене десь на Житомирщині загризли вовки-сіроманці або в Кахетії роздзьобали орли-чорнокрильці! А я був у Ра-

дянському Союзі й повернувся. Живий Курилка! Мої «доброзичливіці» на еміграції просто помиляються, гадаючи, що мене затримують у США блага «опливаючої багатством країни». Це нехай вони адресують собі. Ніякими благами не користувався і не користуюся, хоча б з тієї простої причини, що їх не має жоден письменник, який себе шанує й не продається. Бо навіть великий чесний талант в «опливаючій багатством» капіталістичній Америці приречений на жалюгідне існування, якщо він не буде «комерційним письменником», тобто таким, що мобілізує своє слово або для глорифікації системи, або на плюгавлення й зраду своєї батьківщини, чи на влєсливе служіння керманічам ринку «бестселерів», регуляторам ринку порнографії, джеймс-бондівської і всякої іншої макулатури.

Я до лав таких письменників не належу, а через те блага такого суспільства мені не доступні. Я живу в Америці з важкої праці, і нема ніякого сумніву, що в Радянському Союзі мені жилося б морально і матеріально значно краще, ніж у цій хваленій країні Рокфеллерів. Тим же моїм співвітчизникам-літераторам, які користуються рокфеллерівськими чи іншими крихтами, не заздрю. Я знаю, якою ціною вони здобуваються.

Нехай знають згадані націоналістичні наклепники, що моєю мрією було і є повернення на Батьківщину та праця для рідного українського народу, серед своїх людей. А коли це станеться (може, навіть раніше, ніж вони того сподіваються), над чим же тоді працюватиме їхня бідненька, хоч і винахідлива на всілякі паскудства, думка?

ЧИСТА Й СВІТЛА, ЯК ПРАВДА ЖИТТЯ

*Проти фальсифікації
творчості Лесі Українки*

Нерозумінням, мовчанкою, а то й ворожістю зустрівач творчість Лесі Українки за її життя табір українського обскурантизму й консерватизму. Провидчо вітав і чітко оцінював значення появи поетеси-революціонерки, мислителя Іван Франко, відзначаючи її швидке зростання до повної майстерності, її становище в тогочасній літературі України як словотворця, з яким «нині немає поета, щоб міг силою і різносторонністю зрівнятись». Як для клерикально-опортуністичного табору галицької австрофільської реакції, так і для народницько-ліберальних кіл Наддніпрянщини гнівна муза Лесі Українки — обличителя гнобителів, своїх і чужих, полум'яного прапороносця наростаючої боротьби і провісника перемоги людей праці і пригноблених класів та народів — була цілковито чужа й «несвоєчасна». Відчуваючи в Лесі Українці непримиренного антагоніста, цей табір — «бараняча кошара», як казала Леся, на смерть переляканий «досвітніми» вогнями доби, намагався ігнорувати поетесу, применшити вагу її слова або принаймні знейтралізувати політично-суспільне значення її творчості.

Ці заходи не були, як відомо, успішні. Молоді, прогресивні, революційні сили України, передові сили народу одностайно визнали Лесю Українку не лише співзвучною їхнім ідеалам, а соратником,

співборцем за перемогу «просвітлої години», коли «слово, ганебне слово „раб“ із світу зникне...».

Таке утвердження Лесі Українки як митця і суспільного діяча у вагомій і вирішальній епосі соціальних рухів, зокрема на рідному ґрунті, примусило реакцію змінити свою тактику щодо великої поетеси особливо після її смерті, коли більшовицька «Рабочая правда» безпомилково визначала письменницю як «друга робітників», як поетесу, що «стояла близько до визвольного громадського руху взагалі і пролетарського зокрема, яка віддавала йому всі сили, сіяла мудре, добре, вічне...». Цього визнання реакція злякалася найбільше.

Завданням українського консервативного табору як тоді, так і в пізніші десятиліття, а зокрема пині, стало явне і безсоромне фальсифікування всієї творчості Лесі Українки, спотворювання її політично-громадського світогляду, ретельне вилучення з її поетичного й мистецького доробку всього того, що для ідеологів реакції було небажане і повністю неприйнятне.

Вже 1913 р. М. Євшан, а трохи пізніше Д. Донцов наполегливо зайнялися також інтерпретацією філософських основ світогляду й творчості Лесі Українки, в якій мав би спопеліти увесь величезний пафос її соціального протесту, її бунт проти класових гнобителів, в якій було б повністю замовчане матеріалістичне підґрунтя її творчості, її інтернаціоналізму. Горезвісний «ідеолог» українського націоналізму Донцов для насущних потреб своєї людиноненависницької «доктрини» взявся за роботу головного спотворювача поетеси. Його опус «Поетика українського рісорджіamenta» — зразок крикливого, безвідповідального й аморального пaskвільянтства, безсоромна фальсифікація, основою якої є тенденційне, пристосоване до «потреб дня» ви-

смикування цитат з творів Лесі Українки й до-
вільне їх тлумачення, нав'язування Лесі Українці
«духовних споріднень» з найреакційнішими захід-
поєвропейськими сучасниками, саме яких Леся
Українка, хоч би в листуванні з І. Франком, О. Ко-
билянською, категорично відкидала й засуджувала.
Але що до того всього Донцову? Його завдання —
приспосувати Лесю Українку до своєї «доктрини»
народовбивців. «Ничтоже сумняшеся», такі самі ві-
вісекції, які він проробляв з Шевченком, Франком,
Стефаником, Черемшиною та іншими, він проробив
на живому тілі Лесиних творів.

Пустодзвонне псевдопатріотичне гучномовство
мало на меті одне: зобразити Лесю Українку як
поетесу за духом і напрямом не лише націоналі-
стичну, шовіністичну і «волютаристичну», але
філософськи ідеалістичну, повністю відірвану від
дійсності й свого народу; зобразити її як майже
«містичну» істоту, формовану не народом і не з на-
роду, а створену якимсь «провидінням», «потоїбіч-
ною силою». Практично йшлося про те, щоб пред-
ставити її як «речника еліти», як поетесу, «далеку
від провансальства», тобто від тогочасної завзятої
боротьби, яку вели пригнічені класи.

Звичайно, було б зайвим додавати, що матеріалізм,
атеїзм, інтернаціоналізм, традиції 1789 року
й російської революційної демократії XIX століття,
які були підґрунтям соціального змісту творчості
Лесі Українки, для Д. Донцова не існували в при-
роді.

Згаданий опус Донцова (1923 р.) важливий тим,
що він встановив генеральну лінію для фальсифіка-
торів Лесі Українки. Епігони Донцова — «лесезнав-
ці» типу О. Одарченко, В. Шаяна, К. Біди, І. Пе-
ленської — пнулися з шкури, щоб перевершити
свого «вчителя».

Судячи з численних публікацій, здійснюваних з нагоди 100-річчя Лесі Українки різними «визвольними фронтами» і всілякими непокликаними «шпунувальниками» Лесі, українською та іншими мовами, їх завданням була адаптація Лесі Українки, вщерть «відчищеної» від того всього, що їй при-таманне.

Навіть пластичне зображення Лесі Українки має служити цій самій меті та ілюструвати вище-згадане тлумачення. Пам'ятник Лесі Українці, наприклад, у Клівленді, Огайо (як і пам'ятники Шевченкові у Вашингтоні, Буенос-Айресі, Вінніпегу), зображує не поетесу-революціонерку, гнівного борця за визволення трудового народу по всіх країнах, а прилизану католицьку святеницю в стилі черниці Терези і Аквіла, яка, склавши рученьки і тримаючи в них троянду, має бути символом покори перед всіма великими цього світу, із янгольською ягнятковістю приймати облуду, кривду, гноблення.

Фальсифікатори Лесі Українки, ганебні розтлінники її суворої і гнівної творчості, безперечно, проробили чималу роботу. Їхні натхненники й хлібодавці ось так — розтерзаною, знівеченою й сто раз оббріханою творчістю Лесі Українки — демонструють свою «історичну місію». Вони обкрадають не тільки великого словотворця всесвіту, але насамперед український народ, дочкою якого є Леся Українка, з джерел генія, з мудрості й невмирущості якого вона з'явилась і зросла.

Але дарма! Не фальсифікатори-невігласи, пристьобувачі Лесі Українки до воза своїх і чужих доктрин, а український народ прокладає по перелістій росі вічної слави шлях Українці — поетесі-революціонеру, мислителю і борцеві за те, щоб «пісня створилась нова», «щоб гомоніла й буя-

ла, як племінь», та щоб «червона ясна корогва з піснею вкупі творила дива...».

І саме цій несфальшованій, чистій і світлій, як правда життя, поетесі створив нерукотворний пам'ятник великий радянський народ. Бо тільки йому належить Леся Українка.

Нью-Йорк
1973

ПО ВАС — ЛИШ БУДЯКИ І КРОПИВА!

Пам'ятником поетесі-революціонерці Лесі Українці, спорудженим у Києві, український народ може з повним правом пишатися. Він увічнив образ жінки-словотворця і жінки-борця. У ньому вражас гармонійне поєднання статичних і динамічних елементів, глибока одухотвореність — саме те, що притаманне гнівній революційній, а водночас класично строгій музи Лесі Українки. Завдяки скульпторові Галині Кальченко і архітекторові Анатолієві Ігнащенку на площі, названій ім'ям Лесі Українки, славна поетеса, як і мріялось їй, нині в «крицю сповита», стоятиме, поки буде життя на землі.

Здавалося, ця знаменна подія, що є логічним завершенням великого всенародного свята — 100-річчя з дня народження Лесі Українки,— повинна сповнювати гордістю серце кожного шанувальника поетеси, кожного її земляка, де б він не жив.

Перед моїм виїздом на відкриття пам'ятника до Кієва не було дня, в який би не приходили листи від людей з різних країн, що раділи з приводу цієї події і просили передати земний уклін українському народові та подякувати за увічнення пам'яті незабутньої Лесі.

Але для декого за межами України день відкриття пам'ятника поетесі був не всенародним, великим святом, а днем жахливої поразки, який ознаменовано пароксизмами безсилої люті. Цей день у похмурому траурі пережили українські буржуазні націоналісти. Для них монумент славній

дочці України у Києві став символом загину всіх «концепцій» їхньої людиноненависницької «стратегії визволення».

Спочатку звістку про відкриття пам'ятника націоналістичний табір вирішив замовчати, дарма що про неї ще заздалегідь повідомляли іншомовні зарубіжні газети. Вважалося за доцільніше тримати «низи», тобто рядових українців зарубіжжя, у невіданні: такого факту, мовляв, як спорудження пам'ятника Лесі Українці, «у природі не може бути».

На другому етапі ця подія (така довершений факт, якого ні зігнорувати, ні втаїти несила) фігурує у спотвореному вигляді. Так, наприклад, було повідомлено, що пам'ятника Лесі споруджено «на одному з передмість Києва», хоч кожний киянин та й кожний турист-іноземець знає, що пам'ятник стоїть у центрі міста, на одній з найгарніших його площ.

Ота «бараняча кошара», як називала українську реакцію Леся Українка, «не зауважила»... ні виняткової краси пам'ятника, ні його історично-громадської ваги, ні, звичайно, багатьох тисяч учасників цього всенародного свята 3 вересня 1973 р., ні глибоко змістовних промов першого секретаря ЦК Компартії України В. В. Щербицького, письменника, лауреата Ленінської премії Олесея Гончара, поетеси Людмили Татяничевої та інших.

Спорудження пам'ятника, ювілей Лесі Українки проходили в час великих історичних звершень як українського народу, так і всіх народів Країни Рад.

Нещодавно, подорожуючи по історичних місцях України (Козелець, Чернігів, Сосниця, Глухів, Васильків, Біла Церква, Корсунь-Шевченківський, Умань та ін.), я перебирав собі подумки різні епохи

історії України і вголос сказав своїм супутникам: «Немає сумніву, що ніколи ще на Україні, за всі періоди її історії, не було такого економічного і культурного піднесення, як нині». Це треба бачити і знати. Але сама дійсність Радянської України для ворогів українського народу з усіма їхніми «визвольними концепціями» включно з перманентним служінням всіляким опікунам вбивчо неприємна. У цій світлій, творчій, гуманній дійсності їм нема чим дихати.

Недаремно один із зарубіжних церковних «ієрархів», що колись у мерзеній ролі паламаря «нової Європи» в'їздив за обозами фашистів до тимчасово окупованого Києва, нещодавно опублікував «пастирське» звернення, в якому категорично «заборонив» православним християнам США... відвідувати Україну. Це, мовляв, шкідливо впливає на їхній світогляд.

Само собою зрозуміло, що цим «патріотам» аж ніяк не до вподоби Україна як братня республіка в сім'ї радянських народів. Україна народного добробуту, могутнього економічного потенціалу, блискучої культури, величних досягнень мистецтва, науки, техніки. Республіка прекрасних міст, селищ і сіл, чудесних людей. Вони завжди хотіли бачити Україну спаленою землею, з маревами і згарищами. Їхня «ідеологія» конструювалася завжди на накресленнях, які передбачали повернення України в кам'яну чи бодай трипільську добу, в «річ нічию», в «масу свинопасів», як це марилося нащадкові мелітопольських кріпосників (з ласки царів), ренегатові й горе-ідеологові націоналізму Донцову. Перед дійсністю і правдою народною все це — жалюгідне белькотання.

І ще одна чергова поразка, на яку пророкам зарубіжного пігмейства треба реагувати прокльона-

ми і заборонами. Як же їм не біспуватися з надмірної люті, коли в прекрасному Києві, де псевдопатріоти хотіли бачити ландскнехтів чергового інтервента, височить постать авторки «Досвітніх вогнів»!

Проте пам'ятник Лесі Українці — лише новий привід. Адже творчість поетеси, її світогляд чужі святенницько-реакційному «естаблішментові», за правилами усіляких «всеукраїнських конгресів», які навіть не вміють і не хочуть говорити українською мовою.

В одній українсько-американській газеті можна було нещодавно прочитати запис автентичного діалога двох «світочів елітарної культури»:

«Чи не перебільшуєте ви з тією Лесею Українкою, — заявив один із згаданих „світочів“ і претендентів на „духовне керівництво нацією“, — дайте вже спокій з нею, панове. Мене ще в середній школі млоїло від тих усіх мавок, п'явок і іншого жабування».

Коментарі, як кажуть, зайві.

Таким «лесезнавцям» прямісінька стежка до фальсифікаторства. Не дивно, що вміщена в «Літературній Україні» моя стаття «Чиста і світла, як правда життя» (щодо фальсифікації творчості Лесі Українки) викликала вереск анонімів, мабуть, також з академічними титулами, які потяглися своїми забризканими кров'ю і пасквілянтським чорнилом руками до Лесі Українки, репетуючи при тому, що вона — їхня.

Фальсифікація і тенденційне тлумачення окремих письменників, як відомо, справа не нова. Так, зокрема, ідеологи французької реакції зненацька згадали про забутого і принижованого ними протягом 400 років великого Франсуа Війона, сміливого обличителя середньовічної церкви і феодальної системи, та перетворили його на... «католицького

поета». До почту католицьких словотворців включають колись «проклятих» клерикалами Бодлера, Верлена, Аполлінера, навіть Кока. В Англії часом дехто намагається перетворити революційних романтиків Байрона і Шеллі на апологетів британського імперіалізму і расизму. Однак там чи деінде це робиться в плані дебатів, у межах тієї чи іншої інтерпретації спадщини письменників.

Що ж до українських емігрантських кололітературних «діячів», то їхній інтелектуальний вантаж не багатший від вищезгаданого «культуртрегера», якого «млоїть від всіляких мавок та п'явок».

Але маймо терпець і скажімо: «Ні, панове, таки не з вами і не ваша Леся Українка, як не з вами і не ваші Т. Шевченко, І. Франко, М. Коцюбинський... Не допоможе вам ні арсенал суцільного нещастя та шахраювання (оптом і вроздріб), ні всі інші знаряддя». Присвоїти Лесю Українку нашим ворогам не пощастить. Цього імені не буде у святцях їхньої «культури» з її донцовими, маланюками, самчуками та іншими «імператорами залізних строф», які нахвалялися «чужес різати життя в ім'я Вкраїни і Христа», складали пеани «святий» інквізиції, «варязькій сталі» (тобто інтервентам будь-якого штибу), «величному лику Муссоліні», які проповідували «щастя ножа» і «благословення кулака», Україну називали «ханською бранкою», а українській культурі надавали значення остільки, оскільки вона була під «благодійним впливом германської цивілізації». У тих святцях, де фігурують ренегати, зрадники свого народу, хулители своєї вітчизни і пропагандисти найнікчемніших «доктрин» геноциду, віроломства і зрадництва, Лесі Українці не місце.

Меткий фальсифікатор здатен понависмикувати цитат, спотворити тут і там думки письменника,

спренарувати їх для свого мізерного вжитку. Але він нездатен поневолити письменника, гуманіста й інтернаціоналіста, обікрасти його з фундаментальних основ світовідчуження і кругозору, загнати його орлиний лет у свій куций і смердючий світлик. Для цього треба було б повністю перекреслити всю спадщину Лесі Українки, перетворити її, як того хотіли від її Кассандри, «у рабину рабів», убити ту, що казала: «Убий — не здамся», — що оспівала Прометей.

Загасити прометеївську іскру річ марна. Великий гуманіст — Леся Українка, благородна і чиста душа якої була завжди проти насильства і лицемірства, проти людської кривди і неволі, не вкладається у ваші, панове фальсифікатори, «державно-творчі» еталони, бо «правдою не назвати того, що родиться з брехні».

Біля кривавих ям Дерманя, виповнених жертвами задавлених цурками людей, яких ви винищували за маланюківськими рецептами, дочки Прометея вам не треба було. Не була вона з вами, коли ви в уніформах дивізії СС «Галичина» захищали «новий лад Європи».

Леся Українка не може бути з вами, бо вона б прокляла вас сьогодні за те, що ви аж захлинаєтесь з утіхи, що чобіт хунти топче свободу і прагнення чільйського народу, радієте з «досягнень» режимів «сильної руки» в Греції, Іспанії, Бразилії, Уругваї і деінде. Ви готові навіть на те, щоб дві третини України пожерла атомна чи ядерна бомба, аби лише на одній третині була «ваша влада». Влада ландскнехтів і катівських підручних, прихвостнів і провокаторів.

Від таких непроханих присвоювачів Леся Українка як за свого життя, так і нині відвернулася б з презирством і огидою.

Ні, Леся Українка, хоч би там що, буде із своїм народом, як і була завжди. Повз її монумент проходять усі нові й нові покоління під оспіваною нею «ясною червоною корогвою», що «чинить дива». І кожне з тих поколінь як нині, так і завтра залишатиме по собі дедалі величніші й вагоміші звершення.

А по вас, кажучи словами Кобзаря, залишаться лиш будяки та кропива.

Нью-Йорк
1974

ВЕРЕМІЯ СОЛЖЕНІЦІНЩИНИ

Найбільше щастя для письменника — жити й творити на своїй батьківщині, серед рідного народу.

Але О. Солженіцин зрадив свій народ, свою Вітчизну, замість любові до неї вибрав злобу й ненависть, тому він втратив батьківщину й опинився в емігрантському середовищі, що виявляє всі ознаки суцільного духовного збідніння. Цей процес був помічений ще за життя деяких визначних письменників, які опинилися в еміграції. А молодші, що пишуть мовою країн, де народились чи виростили, стали вже французькими або англійськими авторами середньої величини і до літератури своєї правітчизни жодного стосунку не мають.

Ті ж, хто ще борсається в жалюгідних спробах «оновити» так званий літературний процес на еміграції,— ніщо інше, як сірі посередності, що не залишають жодного сліду по собі, як от хоча б «ведучий», претензійний автор еміграції В. Набоков. Типовий безбатченко, космополіт Набоков є автором писаних одночасно англійською мовою й емігрантським волашоком пустопорожніх опусів-романів, розголос яких пропорційний духовній гнилизні й порожнечі їхнього продуцента.

До речі, саме цього Набокова О. Солженіцин титулує чомусь «великим російським письменником», він пиша і надія емігрантського псевдодуховного загону, якому О. Солженіцин співає леани і якого називає «великим відтоком творчих сил». Погляньмо ж, проте, як ставиться цей самий На-

боков, скажімо, до рідної мови: «Этот дивный русский язык, который, казалось мне, цветет где-то, как весна, оказался несуществующим... Все мужицкое, грубое, сочно-похабное по-русски выходит лучше, чем по-английски, но столь свойственные английскому языку тонкости, поэзия мысли, перекличка между отвлеченнейшими понятиями становятся по-русски топорными и часто отвратительными».

Ось так до рідної мови, красу якої й неповторність оспівав Тургенєв, якою і Пушкін, і Лермонтов, і Блок зуміли на подив іншим передати «отвлеченнейшие понятия», якою творили безсмертні Гоголь і Достоевський, ставиться відщепенець, безбаченко, що, за Солженіциним, «репрезентує велике й важливе відгалуження російської культури».

Захоплення Солженіцина цією «культурою» хулителів рідної мови, народу, історії призводить до таких сентенційних «пророкувань»: «Кожний, хто справді любить її (російську культуру), буде прагнути возз'єднання обох відгалужень — метрополії й зарубіжжя...»

Воістину, є що «возз'єднувати»!

Внутрішній емігрант Солженіцин повністю відповідає духовно й фізично здряхлій зовнішній еміграції. Як і Солженіцин, вона намагається «оновити» себе містичним ладаном давно забутої мережковщини, гіпсіусівщини, бердяєвщини, приправленої всіяким мракобісівським «богошукальництвом» і «богознайденням». Звідси прямиєнька стежка до фашизму і до захоплення «режимами твердої руки» на кшталт чілійської хунти.

Для заплісноїлої, чорної сотні зарубіжжя О. Солженіцин став знахідкою.

Аж захекались редактори ультраправої паризької «Русской мысли» — «княгиня» Зінаїда Шахов-

ська та «ліберального» нью-йоркського «Нового русского слова» — Андрій Сєдих, який залементував: «Нашого полку прибуло!»

Воно й не дивно. Звеличуючи «великий творчий відтік» (еміграцію), Солженіцин підбадьорив захрилу було до краю емігрантщину, бо яких же творчих «чудес» можна сподіватись від поріддя набокових, що порпаються на зарубіжних смітниках порнографії, або від ще сумнішої й сумнівнішої слави кузнецових (анатоліїв) і бродських... На обрях емігрантщини з її безсилою люттю і ненавистю до всього живого й творчого, а насамперед — до рідного, нарешті, з'явився достеменний «пророк», та ще й такий співголосний!

Як же міг не припасти до вподоби автор, який робить постійні реверанси в бік «гуманного» і «розсудливого» царизму, який німіє від захоплення перед усілякими парсунами минувшини, як хоч би перед головнокомандуючим у 1914 році великим князем Миколою Миколайовичем та перед «людьми нової Росії», тобто перед апологетами хижацького капіталізму і, звичайно, експлуатації трудящих у період між революцією 1905 року і падінням самодержавства. Зрозуміло, що нащадки рябушинських, рубінштейнів, юсупових і скоропадських втішаються духовною спорідненістю зі своїм ново-явленим «ідеологом» Солженіциним, який висловлює до того ще якісь туманні нісенітниці про «національний ренесанс», а не зауважує справжнього відродження всіх народів колишньої Російської імперії від Жовтня 1917 року, народів, які тепер мають можливість так бурхливо розвивати свою національну культуру й самобутність.

Як же не пишатися іхтіозаврам еміграції «одкровеннями» Солженіцина, якщо він елегійно оплакує «помилки» гітлерівської «національної політи-

ки» (тобто політики суцільної фізичної ліквідації всіх слов'янських народів); якщо він твердить, що «гестапо вміло добиватись істини від заарештованих і випускало їх на волю, переконавшись у їхній невинності» (?!!); якщо він бідкається над «глупотою» Черчілля й Рузвельта, які, мовляв, віддали на поталу, за договорами в Ялті й Потсдамі, народи Східної Європи.

Адже всі ці «роздуми» Солженіцина цілковито співзвучні політичним програмам зарубіжних «вершителей долі Росії» — усього цього реакційного кодла кадетських, меншовицьких, густопсово-монархічних, власовських, «солідаристських» і ліберальствуючо-сіоністських загонників на еміграції з додатком до того всього різної масті й калібру «советологів» з провінційних університетів і коледжів США та іншого наброду з усіляких радіо «Свобода» та інших «інформаційних центрів».

Найкумедніша роль при цьому випала українським буржуазним націоналістам. Усі вони прославляли О. Солженіцина, прирівнюючи його навіть до... Т. Шевченка. Бо, мовляв, «на сторожі» поставив слово. Яке слово, панове з УКК (Українського конгресового комітету)? Адже Солженіцин — яскраво виявлений самодержавник, який щодо «малоросійських маячень» про самовизначення займав таку ж позицію, як Катков та Валуєв.

Чим же так приподобився українським буржуазним націоналістам Солженіцин, шовініст і реакціонер, що в кожному із своїх опусів не надає українцям іншої назви, ніж «хитрі хохли», хоч і визнає їхню «хохлацьку заповзятливість»? Чого ж чекають панове «визволителі» з табору українських націоналістів від апологета самодержавства і «Тайної канцелярії», від мрійника про повернення салтиковських дворянських маєтків та перетворення

Росії (а разом з тим і України — як «півдня Росії») на «нову Америку»?

Справді, чогось огиднішого за це лизунство українських націоналістів до «мільйонщика» Солженіцина, яскраво виявленого ворога не лише суверенності українського народу, але і його культури («малоросійсько-хохлацької, гопацько-шароварницької неньки», за його ж словами), важко вигадати. Що ж єднає цих добродіїв з ідеологом жандармських держиморд та власовських зрадників? Куди поділи вони «принципи самостійної і соборної», включаючись спілникові шаховських та струве, для яких Україна, як і в часи Победоносцева, залишається тільки губернією солопіїв черевиків, позбавлених історії, культури й національної самобутності? Чи, може, гадають вони, що Солженіцин, накреслюючи свою візію «майбутньої Росії» з митрополитами, царями, губернаторами, «откущниками», хохлацькими куркулями і надволзькими купцями та франко-бельгійськими капіталовкладниками, дасть їм у якихось закутинах «Малоросії» посади городничих і приставів?..

Єднає їх із Солженіциним зоологічна ненависть і безсила лють до Радянського Союзу, де збудовано першу в історії державу робітників і селян і де український народ так само, як і інші братні народи, має всі можливості для розвитку своєї національної культури, своєї державної радянської суверенності.

Не дивно, що вся ця «чесна компанія» зразу ж присвоїла Солженіцину «титул» найбільшого російського письменника ХХ віку і, переплигнувши весь попередній період (радянську літературу, зокрема), приписала його до класиків, не вагаючись прирівнювати його до... Толстого і Достоевського.

Однак той, хто завдасть собі клопоту перечитати

всі опуси Солженіцина, прийде до висновку, що це ще далеко не письменник, а такий собі літератор, який в інших умовах нелегко міг би добитись права гласності. Це типовий письменник «на виріст», а до того — проміткий віртуоз самореклами гігантського масштабу, гравець на інструменті політичної кон'юнктури. Дев'ять десятих продукції цього автора — суцільне й бідненьке газетярство, дуже далеке від художності. Ця недороблена продукція не витримує порівняння з творами інших нобелівських лауреатів. Сировинна маса нагромадженого нашвидкуруч матеріалу, при повному розладі деталей і композиції, відсутність духу епохи і спотворення історичної правди — все це не тільки не «майстерність», а й ніяка не література. Отже, нобелівська нагорода була Солженіцину надана не в результаті об'єктивної оцінки цієї продукції, а з цілком позалітературних міркувань. Опуси Солженіцина нічого спільного не мають з первинною метою фундатора нагород А. Нобеля, який хотів, щоб відбиралися «літературні твори виняткової художньої вартості і вселюдського спрямування».

Адже кожному ясно, що серед письменників Радянського Союзу чимало таких, які гідні звання Нобелівського лауреата. Їхня творчість справді позначена високою художністю і винятковою силою гуманістичних ідей.

На жаль, на Заході існують певні кола, для яких важливе відзначення не письменників-гуманістів, а політиканствуючих літераториків, які потрібні їм для захисту їхніх інтересів. А вони, ці інтереси, суперечать загальному прагненню передових сил людства до встановлення миру й співробітництва між народами. Їхня мета — перешкодити переможній ході нової ери в історії людства, яку відкрила миролюбна політика Радянського Союзу, зокрема

вікопомний візит Генерального секретаря ЦК КНРС Л. І. Брежнєва до Америки 1973 року.

Знаряддям цих кіл став і посередній літератор О. Солженіцин. Проте недаремно відомий американський публіцист Вільям Сафайр нещодавно в своїй статті «Солженіцин без сліз» (газета «Нью-Йорк таймс», 1974, 18 лютого) писав:

«Нині, коли він (Солженіцин) перебуває поза межами Радянського Союзу, тріщини з'являтимуться в п'єдесталі, який ми спорудили для нього... Незабаром почнеться злітання з вершин. Літературні твори Солженіцина оцінюватимуться відтепер не за обставинами, в яких їх писано, а за їхньою вартістю, яка, безумовно, зазнає повної переоцінки... Ця літературна „суперзнаменитість“ зазнає тепер несентиментальності нашого суду про нього й непохитності нашої сумлінності...»

Нещодавно я мав приємність на одному товариському прийомі розмовляти з багатьма видатними американськими письменниками. Вони, як і вся передова громадськість Заходу, поділяють думку В. Сафайра. Внесений до статуту «найбільш упривілейованого літератора», як каже В. Сафайр, і то «внаслідок помітного послаблення наших критичних здібностей», нинішній чемпіон бульварної преси О. Солженіцин обернеться незабаром на сіру, нудну людинку.

З патетичних високогір'їв, на які намагалися проміткі кололітературні ділки виштовхнути голого короля, йому залишиться тільки плентатися втоптаними шляхами безплідної емігрантщини в черзі тих, яких давно засудили народ та історія.

На цьому і скінчиться безславна веремія солженіцинщини.

З М І С Т

Слово про Юрія Косача. <i>Юрій Смолич</i>	3
---	---

ПОЕЗІЇ

Стрілчастість

«Кавалерійськими атаками...»	17
Ти	18
«Ти була мені сном, полум'яна Кармен...»	19
Базар увечері	20
Мумія	21
Кіт	22
Примітиви	23
I. «Стало видно, мов удень...»	23
II. «Дай, Дажбоже, добре літо нам...»	23
III. «Не кляне Перуна в злій годині...»	23
IV. «Ой біда у полі, ой біда...»	24
«То з Ромодана шлях упав через могили...»	25
Авіатори	26

Мить з майстром

Діккенс	27
Мойна Ліза	29
Елегія на згадку Ф. Війона	30
Канцона	32
Мікеланджело Буонаротті	34
Кому вдарили дзвони Нотр-Дам	35
На подвір'ї Сорбонни	37

«В тюрмі, де важко впав похмурий день...» . . .	38
Пушкін	39
Балада про Золотий Бродвей	41
Похвала Уолгу Уїтменові	44
Іван Франко	46
На згадку про Аллана Едгара По	48

Семиднев

<i>З пісень про Вітчизну</i>	50
До скіф'янки	50
Ганджа Андибер	51
<i>Під сонцем вічної онови</i>	53
Шлях із Борисполя	53
В Золотоворітському сквері	54
Біля Софійського собору	56
Жовті Води	58
Волинь	60
Любартів замок у Луцьку	61
Полтава	62
Обухів, Миронівка, Канів	63
Корсунь-Шевченківський	64
Львів	66
I. «Вийшов за шпилі високі...»	66
II. «Тут знов горять...»	67
III. «Кам'яніють посивілі леви...»	67
До львів'янки	69
I. «Сувору тіль сріблених веж...»	69
II. «Стояв тут зодчий, каменяр...»	69
Пісня про Вітчизну	71

Індійське літо

839168

Нью-йоркська елегія	72
В кварталі Ла-Війет	73
Васанта з індійського дійства	75
Венесуела	77

З пісень Гарлему	78
Американська готика	80
Загублений зорі	81
Подорож до океану	82
Бродвей	84
Авеню Діамантів	86
Балада про свободу	88
Петербурзька поема. <i>Фрагменти</i>	90

ПУБЛІЦИСТИКА

Країна розкутого Прометея. <i>Інтерв'ю з кореспондентом «Українських вістей»</i>	115
Славна по всіх усядах. <i>Вітання з-за океану</i>	123
Післяювілейні герці лжепатріотів	125
Чиста й світла, як правда життя. <i>Проти фальсифікації творчості Лесі Українки</i>	131
По вас — лиш будяки і кропива!	136
Веремія солженіцинщини	143

Косач Юрій Николаевич

ИЗБРАННОЕ. СТИХИ, ПУБЛИЦИСТИКА

(На українском языке)

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

Редактор *Л. С. Малахова*

Художній редактор *А. І. Клименко*

Технічні редактори

Б. С. Куйбіда, В. А. Красновський

Коректор *О. С. Назаренко*

Виготовлено на Київській книжковій фабриці «Жовтень»
республіканського виробничого об'єднання «Поліграфкнига»,
Київ, Артема, 23а.

Здано на виробництво 23/V 1975 р. Підписано до друку
27/VI 1975 р. Папір № 1. Формат 70×90^{1/32}. Фізичн. друк. арк.
4,75. Умовн. друк. арк. 5,558 + 1 вкл. Обліково-видавн. арк.
4,972. Ціна 64 коп. Замовл. 790. Тираж 8000.

КОПИЇ КОСАЧ

ВИБРАНЕ

6/10/11